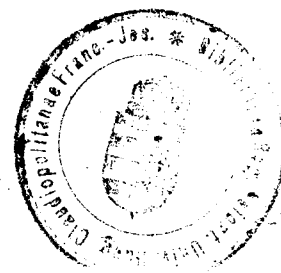

LUCEAFĂRUL

3

Serie nouă

Iunie 1941

Anul I.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

COMITETUL DE REDACȚIE:

VICTOR PAPILIAN, D. STĂNILOAE, OLIMPIU BOITOȘ, MIHAI BENIUC ȘI GRIGORE POPA

Colaboratorii revistei: Ion Agârbiceanu, Mircea Alexiu, Simion Anderco, Nicolae Balcă, Zevedei Barbu, V. Beneș, Lucian Blaga, Lucian Bologa, Alexandru Ceușianu, Paul Constant, V. Copilu-Cheatră, Dimitrie Danciu, Al. Dima, Petru Drăghici, Ioan Fruma, Virgil Fulicea, Ion Gherghel, Gherghinescu Vania, Victor Iancu, Ștefan Manciu, Grigorie T. Marcu, Aurel Marin, C. Munteanu, Teodor Murășanu, M. Nanu, Ionel Neamtzu, Al. Negură, Vasile Netea, Ionel Olteanu, Petre Pascu, Horia Petra-Petrescu, George A. Petre, Licu Pop, George Popa, Iulian Popa, O. F. Popa, I. Popescu-Sibiu, D. D. Roșca, M. Samarineanu, Constantin Sassu, I. V. Spiridon, Octav Șuluțiu, Horia Teculescu, Gabriel Tepelea.

Manuscrisele, cărțile și publicațiile periodice de recenzat
se vor trimite pe adresa redacției.

*

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

*

Cine reține un număr din revistă, se consideră abonată și este rugată
să trimită abonamentul prin mandat postal, pe adresa administrației.

*

Redacția și administrația: **Sibiu, Strada Oituz Nr. 4.**
(Ore de birou: zilnic dela 4—6 d. m.)

Abonamente: În țară, pentru particulari, anual Lei 300.—
pentru autorități și instituții „ 1000.—
În străinătate dublu.
Exemplarul Lei 30.—

Inscrisă în registrul de publicații periodice la Tribunalul Sibiu, Secția II-a, Nr. 1469/1941

Tiparul Tipografiei „Dacia Traiană”, S. A., Sibiu.

Secretar de redacție: Olimpiu Boitoș.

Lui Octavian Goga

de

Mihai Bentuc

*Vestite cântăreț al jalei noastre,
Octaviene Goga din Ardeal,
Ascultă tu din cerurile-albastre
Cum plânge iarăși Oltul val cu val.*

*A 'nstrăinării spornică omidă
In codrii noștri roade iar frunzișul,
Și povestește numai de obidă
Spălând mormântul tău cu lacrimi Crișul.*

*Privesc în zări feciorii de pe Mureș
Proptindu-se îngândurați în coasă —
In pieptul lor mocnește frântul iureș...
Și iar pornesc mai îndârjit la coasă!*

*Pe umilele prispe dela sate
Durere torc nevestele din caier,
O doină de suspine sfâșiate
Urzește toată jalea lor prin aier.*

*Din vârfurile munților de peatră
Amar adună moșii în ciubară,
Și cu amar se 'ntoarnă iar la vatră
Purtându-l in desagă dela țară.*

*Iar în puterea nopților pustii
Iși sună Iancu fluera nebună,
Gem codrii sguđuși din temelii
Și stropi de sânge picură din lună.*

*Coboară și tu iarăși printre noi,
Potop de lacrimi să vărsăm pe lume,
Să 'nece viața asta de noroi,
Să nu-i mai știe nimenea de nume!*

Nicolae Iorga și Ardealul

de

Victor Iancu

Scriem aceste rânduri pioase între două date cardinale pentru viața marelui dispărut: la 27 Mai s'au împlinit șase luni dela năpraznica sa moarte și la 5 Iunie se împlinesc șaptezeci de ani dela nașterea sa. Ziua de 15 Mai, când Academia l-a comemorat, s'a desfășurat în întregime sub semnul aceluia care a fost negreșit cel mai reprezentabil între Români — ambasadorul spiritualității noastre — și care, după o muncă de titan a sfârșit ca un erou tragic, smuls din viață de proprii săi copii. S'au rostit cu acest prilej cuvinte frumoase menite a fixa portretul unui gigant de care veacurile vor pomeni și cum întreg neamul de abia s'a putut reculege după nelegiuirea faptă din Noemvrie trecut, amintirea lui Nicolae Iorga a stârnit în ochii tuturor Românilor cinstiți lacrimi de jale. Din tristețea aceasta se va plămădi mâine legenda lui Iorga: a unui apostol care a luptat eroic cu mintea și inima pentru înfăptuirea unui mare vis și care și-a plătit cu viața credința în drepturile acestui neam. Până ce însă se va închea această legendă, va apăsa puternic asupra conștiinței noastre păcatul strigător la cer al răpunerii sale: l-am ucis pe omul cu mintea cea mai aleasă din mijlocul nostru, — pe acela al cărui cuvânt era ascultat cu o stimă de noi ne mai întâlnită în forurile cele mai înalte ale culturii umane, pe Românul intelectualicește cel mai inzebrat. Poate veacuri vor trebui să treacă până se va ivi în sânul neamului românesc din nou un om de mărimea lui Nicolae Iorga, cu aceleași largi rezonanțe, cu aceeași putere copleșitoare a sugesției, cu aceleași cunoștințe uimitoare.

Cu toată emoția care ne cuprinde gândind la nelegiuirea săvârșită acum șase luni, ținem din capul locului să mărturisim că, personal, de mult n'am mai aparținut partizanilor marelui dascăl și poate nici adepților săi spirituali. Am fost de sigur și noi odată la Vălenii de Munte și am ascultat acolo cuvântul dascălului, nu numai pentru a ne îmbogăți cunoștințele dar și pentru a reține anumite îndreptare de folos pentru viață. Am crezut și noi odată că tot ceea ce spune Nicolae Iorga este adevărul pur, e literă de Evanghelie care nu se poate contrazice, ca orice afirmație de esență infailibilă. Am socotit pe atunci că această apariție de supraom a fost în adevăr predestinată de Providență a călăuzi primii pași îndrăzneți ai unui neam tânăr. De abia mai târziu ne-am dat seama că gloria unui om nu constă în anumite atribute sacre, căci până și cele mai uriașe personalități pot greși ca oameni. Or, Nicolae Iorga, cu toată mărimea sa în adevăr excepțională, a rămas mereu om. A fost un temperament vulcanic în care s'au sintetizat cu impetuo-zitate anumite însușiri ale rasei noastre meridionale. Ca atare Iorga nu trebuie considerat în toate amănuntele manifestațiilor sale atât de diverse și inegale, ci în grandoarea unică a personalității sale întregi. Acum zece ani, ca student la Universitatea din München, formulam aceeași părere, rostind în fața unei asistențe restrânse de vreo douăzeci de studenți români, întruniți anume pentru a omagia cei 60 de ani ai marelui nostru învățat, următoarele: „Nicolae Iorga e dintre acele puternice personalități a căror activitate se împletește în firele marcante ale culturii unui neam. Bălcescu, Kogălniceanu, Hașdeu, Eminescu și Maiorescu sunt marii săi predecesori, dacă nu cu toții în ordinea ideologiei, apoi în orice caz, pe linia creatorilor de stil. Fiecare dintre aceștia reprezintă în istoria culturii noastre o epocă și o școală; Nicolae Iorga patronează miș-

careia intelectuală a trei decenii. Urit și admirat, lăudat și temut, rolul acestei gigantice puteri creatoare nu poate fi de nimenea contestat. În fața personalității sale cuvintele își pierd semnificația lor primară, ideile se infierbântă și din clocotul lor se naște lunecușul pe marile pante și înălțarea în altitudini, deopotrivă. Nicolae Iorga nu se poate judeca după tiparele rigide ale rațiunii, el poate fi doar înțeles și admirat. Căci oamenii croiți din linii cu adevărat mari s'guduiesc atât de puternic mediul înconjurător, încât în urma lor nu rămâne decât hula și admirația. Izvorii din extreme, creatorii deschid adesea, în fața epocii, perspective infinite în care proporțiile normale dispar".

Dela rostirea acestor gânduri este firesc să fi evoluat și noi. Făcând însă abstracție de formularea lor romantică, datorită vârstei, am rămas în principiu la aceleași idei cu privire la criteriul prin care trebuiesc considerate personalitățile de temperamentul neîntrecutului nostru învățat. În rândurile ce urmează, stăpânindu-ne emoția, vom încerca să zugrăvim, în câteva linii, ceea ce credem că datorează Ardealul activității fecunde a lui Nicolae Iorga.

Cu toată opera sa uriașă și vieța sa plină de fapte și idei, este greu să se vorbească la Nicolae Iorga despre o evoluție propriu zisă. Nu odată s'a remarcat de unii oroarea marelui nostru învățat de ceea ce se numește, în accepțiunea filosofică, sistem. Prin însuși temperamentul său impulsiv și pasionat, dăruit cu aptitudini artistice, de sigur Iorga n'a fost un amator al formelor abstracte și nicio natură filosofică în înțelesul propriu al cuvântului. Într'un articol publicat în *Gândirea* acum zece ani, asupra concepțiilor sale morale d. Tudor Vianu caracteriza întreg aspectul a filosofic al marelui nostru învățat, remarcând „puțina sa simpatie pentru filosofi și filosofie" manifestată în numeroase ocazii. D. Vianu citează și unele din acele cugetări ale lui Nicolae Iorga, în care filosoful de profesie este ridiculizat cu spiritul caustic al marelui învățat român. Filosoful ar fi astfel, după părerea regretatului Nicolae Iorga, „omul care și-a făcut o specialitate din ceea ce poate înlocui înțelepciunea la cine nu e înțelept". El „crează întâiu dificultăți pe care apoi le rezolvă — sau nu le rezolvă". Dragostea lui Nicolae Iorga pentru aspectul pragmatic al vieții și pentru tot ce este vital, l-a îndepărtat în mod firesc de metodele abstracte ale filosofiei, făcându-l să creadă că „orbești pentru lume dacă privești numai absolutul". Totuși opera sa științifică, activitatea sa de istoric au fost pline de reflecții de natură mai mult sau mai puțin filosofică. Ele însă, în adevăr se integrează mai de grabă în preocupările moralistilor francezi, cum remarcă în chip just d. Vianu în articolul menționat. (*Pe marginea „Cugetărilor" lui N. Iorga*).

Dar niciodată această oroare de filosofie n'a însemnat la Nicolae Iorga o activitate pur impresionistă de diletant disprețuitor al unei concepții sistematice. În mai multe rânduri, ca bunăoară la lecția inaugurală a cursurilor de istorie universală dela începutul bogatei sale cariere academice, sau în discursul său de recepție dela Academie și în alte numeroase prilejuri, a ținut să-și precizeze limpede atitudinea sa de istoric, care a constituit axa centrală a întregii sale activități publice. De altfel, chiar și din primele sale articole de istorie și critică literară, scrise înaintea doctoratului dela Lipsca, se poate desprinde aceeași concepție, care firește sub influența eminentului său profesor Karl Lamprecht, a primit apoi conturări și mai exacte. În privința aceasta în adevăr Iorga n'a evoluat, împărtășind până la sfârșitul vieții sale aceeași concepție. Intocmai ca și pentru Lamprecht, și pentru Nicolae Iorga istoria nu se confundă nici cu cronologia și nici cu portretistica, pe care de altminteri marele nostru învățat a mănuit-o cu o artă seducătoare. Istoria, pentru Iorga, este icoana vie a evoluției unui popor, care, integrată în evoluția omenirii întregi, își păstrează caracterele sale particulare. Datele și oamenii nu sunt factori determinanți, ci mai degrabă reprezentativi pentru ceea ce este caracteristic în evoluția unui popor, care însemnează totdeauna revelația sufletului său. Intocmai ca și pentru Lamprecht, și pentru Nicolae Iorga o cercetare care se restrânge numai la enumerarea cronologică a evenimentelor politic-militare nu poate constitui o operă demnă de un istoric. Întâmplările acestea trebuiesc urmărite în toată țesătura lor complexă, care ne obligă să studiem stările sociale, culturale și economice ale epocii respective. În deosebi al doilea factor, — pe care-l accentuează și Lamprecht în mai multe lucrări ale sale ca „*Alte und neue Richtungen der Geschichtswissenschaft*" sau „*Moderne Geschichtswissenschaft*" — determină la Nicolae Iorga transformarea disciplinei într'o istorie a

culturii, sau a „civilizației”, cum îi plăcea să-i spue, întrebuintând nomenclatura franceză, mai cuprinzătoare, întru cât înglobează și originea muncii și a organizațiilor tehnice.

Inapoiindu-se în țară și începându-și activitatea plină de succes, Nicolae Iorga se dedică cu deosebire studiului istoriei națiunii sale. La început firește, lipsesc documentele, cu a căror înarmare se obișnuise din timpul studiilor dela Paris. De atunci Nicolae Iorga se încredințase că istoria nu se confundă cu plăsmuirea legendelor și în consecință ea necesită, în orice împrejurare, documente serioase. Munca aceasta uriașă o execută într'un timp surprinzător de scurt, pentru a trece apoi la fixarea liniilor principale ale evoluției noastre istorice. Concepțiile și metoda acestor cercetări determină întreaga atitudine a marelui nostru învățat în multiplele direcții ale manifestațiilor sale numeroase.

El a ajuns la istorie nu numai dintr'o pasiune față de trecut, ci mai degrabă dintr'un interes științific față de problemele prezentului. Imprejurarea că Nicolae Iorga n'a fost numai un savant, dar și un literat fecund și un om de acțiune cum numai umanismul Renașterii mai cunoscuse, nu se datorește în așa măsură particularităților vieții noastre publice, cât însăși naturii sale prolixă. Istoria nu putea însemna pentru Iorga totul, deși însemna esențialul. Ceea ce însemna mai mult decât istoria era însăși vieța, care la rândul ei pentru Iorga era una cu cultura. Pentru problemele unei culturi decadente în care creația culturală intră în conflict cu vieța, ca de atâtea ori dela Nietzsche și Simmel încoace, Nicolae Iorga nu avea înțelegere. Noțiunea de *sănătate* pe care o accentua în deosebi în activitatea sa de critic literar sau de istoric al literaturii și artelor, nu reprezenta în conștiința lui Iorga niciun element de compensație, fiind fără îndoială expresia unei stări sufletești reale. În adevăr, Nicolae Iorga n'a cunoscut și n'a iubit morbidul niciunde. Indisolubila solidaritate a vieții cu cultura alcătuia pentru dânsul obiectul istoriei, la care ajunsese astfel împins de o îndoită curiozitate a cunoașterii trecutului și prezentului. Temperamentul său profetic găsea aici un teren deosebit de fertil tuturor impulsurilor de activare. Și este negreșit interesant de remarcat în paranteză, rolul în adevăr bogat pe care l-a jucat, în formarea culturii noastre, preocuparea istorică, în ciuda unui trecut mai puțin fericit decât al altor popoare. În privința aceasta, Nicolae Iorga — o coincidență fericită a naturii, — înarmat cu perfecțiunea ultimă a științei, se integrează într'o veche tradiție, la care contribuie și învățații ardeleni din trecut. Dar nu aceasta constituie principala sa legătură cu sufletul provinciei noastre, deși nici aceasta nu trebuie nesocotită. Se cuvine negreșit să amintim că, prin Nicolae Iorga, cultura Vechiului Regat a întors din belșug tot ce a datorat culturii românești din Ardeal dela începutul renașterii noastre naționale.

Studiul istoriei adâncește în Nicolae Iorga pasiunea iubirii de neam. Pe toate planurile activității sale publice aceasta predomină. El depășește astfel marginile pe atunci mai înguste ale patriotismului pentru a așeza fundamentele naționalismului românesc integral. (Termenul a primit mai târziu accepțiuni care au mers dincolo de intențiile lui Iorga — și aceasta este de asemeni bine s'o observăm astăzi). Prin naționalism Iorga a înțeles iubirea nețărnută de neam și revendicările românismului de pretutindenea. La început firește, el se răsfrânge numai în studii, apoi în literatură și de abia după aceea primește articulația unui irentism politic. Prima dată Iorga călătorește, străbătând întreg pământul românesc, atât cel din Regatul României de atunci, cât și teritoriile de sub stăpânire străină. În aceste călătorii adună documentele cu privire la trecutul nostru și tot atunci răsar acele minunate note de drum în care se anunță fraza profetică a apostolului de mai târziu. În notele acestea, Ardealul are parte de o atenție deosebită în tot ce reprezintă el ca realitate românească. Pentru vremurile de atunci, aceasta însemnează un câștig important: aici întâlnim originile acelei fanatice educații care a ținut încordată atenția tineretului față de problemele din Ardeal, pregătind sufletește vechea țară pentru Unirea dela 1918. Căci câteva decenii din domnia lui Carol I au însemnat realmente o slăbire a interesului politic față de Ardeal. Piemontul nostru este în plină organizare și ascensiune, încât cu anevoie își poate întoarce privirile spre Transilvania. Se mulțumește doar să primească pe fiii ei veniți a trăi în teritoriul liber și să sprijine materialmente și sub raport moral, activitatea culturală a provinciei. Incolo domină opinia că o imixtiune în afacerile interne ale politice din Transilvania este inoportună, deși românismul se menține într'o pasivitate dârză. Regele Carol I, secondat de cele două partide istorice, duce o politică de apropiere față de Monarhia Habsburgică, încheiând chiar

alianță cu Puterile Centrale. Titu Maiorescu își ține de a sa datorie să se îngrijească, în calitate de Ministru, de subsistența școlilor românești dela Brașov, desaproabă însă agitațiile liberale patronate de Mitiță Sturza, provocate de ecoul procesului memorandist dela Cluj. Susține că nici măcar Ardelenii nu doresc un amestec direct în afacerile lor politice interne, care nu e bine să fie exploatare, ca teme electorale, în Regatul liber. Odobescu, în vilegiatură pe la Băile-Sângeorgiu din județul Năsăud, ne îndeamnă la prudență și moderațiune. Intre aceste împrejurări apare Nicolae Iorga, cerând apăsător dreptul la viață al românismului de pretutindeni. Este aceeași atitudine categorică pe care Eminescu o adoptase la Viena și la Putna și pe care a cântat-o în *Doina* sa. Ea deslănțue în Regatul liber primele valuri ale iredentismului, iar în Transilvania coincide cu începuturile activismului politic, deschis de generația tânără în frunte cu Aurel Vlad, Alexandru Vaida-Voevod, Theodor Mihali și Iuliu Maniu.

În timpul acesta Nicolae Iorga dobândește o influență hotărâtoare asupra literaturii noastre. Prin revista „*Sămănătorul*“, a cărei conducere o preia în anii aceștia de început de veac nou, inaugurează nu numai un stil al culturii noastre, dar proclamă însemnătatea deosebită a culturii naționale însăși pentru izbânda poporului român. Se îndreaptă cu sfaturi către Ardeleni, atrăgându-ne atenția asupra importanței unei arme, în lupta noastră de existență, pe care o poate însemna în mâinile noastre, dezvoltarea și adâncirea culturii naționale. De sigur, asupra facturii estetice a literaturii sămănătoriste se poate discuta. Rămâne însă înafară de orice controversă importanța cultural-națională a acestui moment literar, care a avut în deosebi asupra literaturii ardelenesti o înrăurire neașteptată. Începuturile și gloria vechiului „*Luceafăr*“ stau mărturie în privința aceasta. Ideea se datorește negreșit marelui animator al mișcării sămănătoriste care a găsit în „*Luceafărul*“ de altădată cel mai strălucit organ al ei de publicitate. Repetăm, asupra nivelului artistic al acestei literaturi se poate desbate, totuși pentru spiritualitatea de atunci a Ardealului sămănătorismul a însemnat un progres în toate privințele. Sufletește, el a realizat acea unitate de gând și sensibilitate românească, al cărei steag a devenit „*Luceafărul*“, contribuind în mare măsură la pregătirea morală a integrității noastre naționale.

Cum însă Nicolae Iorga între timp merge cu pași repezi spre un activism național, se arată și primele efecte politice ale întreprinderilor sale. Nicolae Iorga nu rămâne numai la lupta pentru impunerea suveranității limbii române, ci-și adâncește activitatea iredentistă. După întemeierea partidului naționalist-democrat intră ca secretar general în conducerea Ligii pentru unitatea culturală a poporului român (*Liga Culturală*), care dela acea dată (1907) devine organismul politic al acțiunii iredentiste din Vechiul Regat. Tot atunci întemeiază Universitatea Populară dela Văleni: locul de întâlnire al Românilor de pretutindeni, în care drepturile noastre istorice vor fi de acum înainte afirmate sistematic, cu toate argumentele științei dar și cu verbul de foc al viziunii profetice. În acest timp scrie și tipărește „*Istoria Românilor*“ care este trimisă în Ardeal sub titlul de contrabandă „*Noul metod de a cultiva cartofii, traducere din limba maghiară*“, pentru a abate astfel atenția organelor ungurești, deosebit de vigilente în împiedicarea introducerii unor lucrări opuse intereselor lor de dominație. Contactul său cu provincia noastră devine din ce în ce mai intens; Nicolae Iorga intră în relații personale cu Românii din Ardeal și în relații de rubedenie prin mariaj. Îndeamnă la luptă și rezistență, turnând scânteele nădejdi în sufletele tuturor. De-acum începe lupta sa aprigă pentru Ardeal: pentru înglobarea Ardealului în sânul Regatului Român. Cercetările sale istorice adâncesc motivul unirii. Nu mai este vorba, ca altădată, în atâtea ocazii, de răscolirea vieții românești din trecutul Transilvaniei sau de argumentarea continuității elementului daco-roman, un fapt istoric devenit evident pentru toți cercetătorii nemaghiari ai trecutului nostru, sprijinit și de o seamă de argumente filologice. Este vorba de altceva: de însăși problema vechimii unității noastre etnic politice — o temă care îl preocupase pe vremuri și pe nefericitul Nicolae Bălcescu. Firește, și pentru Iorga, Mihai va fi un personaj important, reprezentativ pentru destinul neamului. Dar istoria nu se poate reduce la atât. Însăși fapta lui Mihai, oricât de genială, a fost aievea pregătită de realități istorice mai vechi. Sunt legăturile Transilvaniei cu Principatele, cu Țara Românească și Moldova. Pe acestea le cercetează cu deosebire Nicolae Iorga, fie că e vorba de intervenții sau posesiuni ale Voevozilor noștri, fie că se afirmă în migrațiuni culturale ca acelea ale unui Coresi, sau în puternice relații comerciale care făcuseră, în trecut, să înflorească orașe ca Brașovul. Toate aceste argumente vor străluci nu numai

în lucrările sale de specialitate, dar și în articolele politice, în care contribuția specialistului va fi covârșitoare. Astfel, când trupele românești ocupă, în vara anului 1916, Brașovul și Sibiul, năpădesc amintirile acestea străvechi, dovezi ale unității noastre de totdeauna. „Vechea cetate de supt Tâmpa — scrie ziaristul Nicolae Iorga la 23 August 1916 — a fost întemeiată înaintea venirii Sașilor, a căror „Biserică Neagră” domină astăzi, de umilii noștri plugari și păstori, cari și azi se duc spre Brașău ca spre casa lor. Șcheii noștri au păstrat din veac în veac, ca și toate satele inconjurătoare, neatins graiul nostru și neatinse datinele noastre. Pentru ei a ridicat Neagoe-Vodă cea dintâi biserică și fratele lui Mihai Viteazul, Petru Cercel, a împodobit-o. Aici a lucrat pribeagul diacon Coresi cele dintâi cărți în limba românească. Mihai Viteazul a ținut aici județ în lunile cele mai fericite ale vieții sale și chipul său se deosebia pe zidurile unuia din vechile lăcașuri de închinare. În marginea Brașovului a fost strivit și ucis de oștile lui Radu-Vodă Șerban trufașul Secui Moise, Crai al Ardealului, la 1603 și răsbunarea lui Radu a atins aici pe Gabriel Bathory, alt Crai de înfrângere și rușine, pe care nu l-au scăpat de urgia noastră nici Turcii, nici Tătarii. În strana dela Sf. Nicolae din Șcheiu au stat nu odată Domni români năvălitori: acel Radu Șerban, apoi mărețul Radu Mihnea, bătrânul ostaș Ștefan Tomșa, poate un Grigore Ghica, un Istrati Dabija și de sigur luxosul Brâncoveanu... Lângă Sibiul bătrânilor strămoși — observă în legătură cu ocuparea acestui oraș — înconjurat de mândre sate românești, fără pereche în tot cuprinsul neamului nostru, lângă vechiul popas al negustorilor noștri și adăpost al pribegilor Țării Românești, supt terna dela Șelimbăr mii și mii de mucenici ai dreptului românesc, ostașii căzuți ai lui Mihai Biruitorul, așteptau de veacuri crucea strămoșească și năframa celor trei culori. Li-ați dat-o, buni ostași ai României, tineri ofițeri setoși de gloria dreptelor răsplătiri!”...

Lupta lui Nicolae Iorga pentru cauza românească din Ardeal își atinge apogeul odată cu izbucnirea războiului mondial. Articolele publicate în acești ani au fost culese în volumele întitulate „Războiul nostru în note zilnice”, alcătuint un impresionant monument de pledoarie pentru desrobirea Ardealului românesc. Sunt pagini profetice scrise cu acel verb de foc, care făcu din specialistul documentat al cauzei noastre naționale un polemist de clasă. Articolele acestea apără și atacă. Apără cauza românească și atacă cu o sacră revoltă tot ceea ce s'a pus de-a-curmezișul înfăptuirii revendicărilor noastre seculare. Iorga vede ceasul acțiunii noastre sosit, ceasul pentru care națiunea se pregăti milenii și veacuri. Cu toate resursele științei și cu toată văpaia inimii sale se angajează în această aprigă luptă, care nu mai cunoaște retractare. În paginile acestea se poate descifra personalitatea gigantică a marelui nostru Iorga: toată psihologia sa complexă, toate darurile naturii sale de creator și om de acțiune. În ele se poate analiza sufletul acestui om, care nu se poate reduce la o formulă unitară, dar care rămâne totuși, în străfundurile existenței sale, strâns incheșat. Este Iorga profetul, este Iorga omul de știință, naționalistul pasionat, iredentistul neînduplecat, scriitorul cu neîntrecute însușiri literare, publicistul luptător, pamfletarul, dar și omul cu sufletul cald și îmbrățișarea cordială. Trebuie să se citească numai rândurile scrise despre prizonieri, pentru a înțelege câtă omenie românească se ascundea în sufletul acestui vajnic luptător chiar și în clipele cele mai cumplite ale suferințelor războiului României. „Prizonierul e un soldat fără noroc, un soldat nenorocit — scrie Nicolae Iorga. A plecat să-și apere țara, să-i facă sacrificiul suprem al vieții. Prin aceasta chiar s'a așezat în mijlocul celor dintâi dintre oameni, al glorioasei aristocrații militare din acest moment. Avem datoria să-l combatem cu înverșunare cât e în fața noastră ca dușman. Dar nu-l combatem pe dânsul ca om, ci în el combatem primejdia ce amenință țara noastră. Nici o nuanță de dispreț nu se amestecă într'un sentiment care nu e nici ura, deși e mai puternic și nebiruit în avântul său decât cea mai sălbatecă ură. Odată ce „inimicul” a căzut, să ne descoperim capetele înaintea celui ce și-a jertfit zilele pentru ai săi. Iar, dacă, prin potrivirea împrejurărilor fatale ori printr'o greșeală a șefului său, un soldat părăsește lupta, care i-a devenit imposibilă, *incredințându-se* nouă, noi avem datoria să ne arătăm vrednici de această încredere”.

În literatura noastră Iorga este unul din puținii cultivatori ai genului patetic — un stil prin definiție dificil. Pateticul poate ușor decade în patosul fals, obținând astfel tocmai efectul contrar celui urmărit. Iorga a reușit însă pe deplin în genul acesta, realizând astfel un moment

rar al culturii noastre. Paginile închinatе războiului, și cu el cauzei ardelenеști, sunt concepute toate în proporții patetice, demne de un titan.

Iată ce a dat Nicolae Iorga Ardealului! A pregătit sufletește Unirea, a luptat pentru ea și a apărat-o cu imensul său prestigiu științific și moral.

O înțelegere deplină a personalității complexe a lui Iorga nici nu se poate obține decât din perspectiva aceasta. Repetăm ceea ce am amintit la începutul caracterizării noastre, că pentru Nicolae Iorga istoria n'a fost un scop, ci deabia un mijloc. Privită astfel, personalitatea și activitatea prodigioasă a lui N. Iorga găsește în adevăr o motivare sistematică. Deși obiectul principal al preocupărilor sale a rămas vieața și nu știința, istoria n'a devenit în mâinile sale niciodată din mijloc de cercetare un simplu instrument de propagandă. Ea a fost utilizată onest, în toate cauzele mari pe care le-a apărat, nu ca instrument, ci ca argument. Apariție asemănătoare vechilor cercetători umaniști, Iorga a rămas până la moarte un adversar al delimitărilor stricte între domeniile activității spirituale. Intre atitudinea sa de scriitor și cea de istoric, între omul de știință și omul de acțiune, între cercetător și naționalist, între omul de stat și dascăl, Iorga a refuzat să facă vre-o distincțiune, stăruind să rămână mereu același. De sigur, într'o epocă a specializării excesive și a diferențierilor stricte între domenii, aceasta și-a avut și riscurile ei. Dar numai prin această strânsă solidaritate reușim să pătrundem caracteristica personalității sale. Ea ne explică neînțelegerea marelui animator al mișcării sămănătoriste față de problemele propriu zise ale artei; activitatea sa moralistă și etnicizantă în critica literară. Tot ea lămurește chiar și oroarea sa de filosofie pe care a păstrat-o în ciuda unei atitudini în fond înclinate spre sistem. Ea ne arată apoi, de ce manifestațiile sale prolixе n'au primejduit niciodată seriozitatea tezelor mari pe care a știut să le apere cu succes și răsunset larg. Dar de asemeni aceasta ne edifică și asupra zigzagurilor numeroase ale acestei geniale personalități care n'a încetat o clipă să urmărească veșnic aceeași magnifică țintă. Imprejurarea aceasta face ca el să aparțină pe veci Neamului întreg — al acestui Neam din care facem parte integrantă și noi Ardelenii, a căror cauză ne-a îmbrățișat-o cu înflăcărare, în momentele luptelor noastre celor mai cumplite pentru existență și dreptate. Acesta a fost Nicolae Iorga.

Tulnic de molid

de

Petre Bucşa

Slove pe răbojul meu

Mamă,

*Când m'ai făcut mi-au colindat zăluzii
în ceteri de durere și tristeți...*

*De-aia mi-e inima o hâlmă de nămeți
și sufletul un colț din Cheia-Turzii.*

Bocitu-mi-a Hăjdatea 'n vers pe sub răchite,

Trăscăul mi-a citit din pascălie

și brazii-mi dăruiră o straiță de tămâie,

s'o am sâmbrie pentru vremi cernite.

Hei, mamă,

de-atunci trecură pe la poarta noastră

Solomonari cu vremile 'n desagă,

și-au năpădit de-atunci ograda noastră

ciopor de cazne — să ne frângă, mamă!

De-aia ți-e plânsul ban într'o năframă

și zâmbetul o pasăre sburată...

Țara mea

Eu sunt din Țara cu tribuni și stei,

Unde Ilenele-și prind stelele cercei

Și unde cerul plânge 'n flori de in,

Peste creste pleșuvite de străin,

Așa cum plâng molizii cari au mai rămas

Ca niște sfinți pe-un vechiu iconostas.

Eu sunt din Țara ce-a rămas în leat

Prin răzmerițe frânte 'n Bălgărat,

Și încrustate pe muruni de veac,

Ori pe mucegăite foi de zodiac.

*În Țara mea de aur și de piatră
Nevoile și caznele te latră ;
Zicalele de râs și voie bună
Ca un ghețar au inlemnit pe strună.*

*S'au sfărâmat în șteampuri vrerile,
Și-au vlăguit holoangării puterile,
De li-i carnea macră : un potâng —
Demult ei nu mai râd, nici nu mai plâng !*

*În Țara mea cu zmei și cu strigoi,
Icnesc cei morți în țărnă și 'n noroi.
— Hei, unde-s Pipărușii din poveste,
Să rânduiască haturi noi pe alte creste
Și să ridice prin tăiș de sabie
O mândră și ne'nfrântă Transilvanie ?!*

Despărțire

de

Ionel Neamtzu

L-a măsurat cu o privire neagră de ură, dorind parcă să-l strivească sub avalanșa vorbelor ce se desprindeau ucigătoare de pe buzele ei. Apoi, luând atitudinea marțială pe care i-o cunoștea, îi încrustă cu fierul roșu al ironiei și disprețului stigmatul ce avea să-l poarte de-a-pururea ca o rană deschisă în suflet.

— Am plăcerea să te anunț că între noi totul s'a sfârșit. Cred că nu trebuie să invoc niciun motiv. Cunoști evenimentele și știi ce s'a hotărât la Viena. În urma acestora nu mai poate exista nimic între noi...

El o privi buimăcit. Simțea că i se înmoaie genunchii. Iși reveni însă și palid, cu glas scăzut, o întrebă:

— De ce ți-ai ales tocmai momentul când sunt atâția invitați ca să-mi comunic acest lucru? Ori poate ai nevoie de galerie, să-ți aplaude jocul de teatru? Sau te-a pus vreunul din acești domni infumurați care asistă la scena noastră să joci această comedie sinistă, având în vedere că eu nu-ți mai pot fi de niciun folos?

Contesa se făcu roșie de mânie.

— Pleacă! Nu permit să fiu insultată în casa și în țara mea. Căci de acum sunt în țara mea...

— Te rog, contesă, fii prevăzătoare. Un altul în locul meu ți-ar fi dovedit că nu ești încă în țara d-tale...

Cu toată satisfacția ripostei date, simți amețeli în tâmpile și un gol ce se deschidea ca o prăpastie în el. Lovitura l-a nimerit în plin. Aceasta a fost deci marea ei iubire, despre care spunea că va trece biruitoare peste orice obstacol? Totul n'a fost decât prefăcătorie și minciună. A simulat iubirea, ca să-l aibă de partea ei și, la adăpost, cuibul iredentist să-și poată continua nestingherit activitatea. Da, iată că i s'au deschis ochii și vede clar. Acum înțelege ceea ce înainte i se părea de neînțeles.

S'a ales cu o desiluzie sentimentală, dar aceasta e puțin față de umilința îndurată și orgoliul național rănit. De ce s'a legat de o străină? Ca Român și om politic avea datoria să evite legăturile cu femeii de alt neam.

Iși aduse aminte cum a cunoscut-o pe contesă. El deținea o funcție politică importantă, iar ea avea nevoie de un pasport. Nu va uita niciodată ziua când a apărut în biroul său, introdusă de șeful de cabinet, un băiat foarte tânăr, emoționat de prezența ei. Era elegantă, cochetă, de o frumusețe turburătoare și animalică.

— Domnule Prefect, am o rugămintă, zise ea cu glas molatic. Trebuie să plec urgent la Budapesta și aș avea nevoie de un pasport. Mi se cer o sumedenie de documente; n'am timpul necesar să le procur. Vă rog să admiteți cazul de urgență, și să dispuneți eliberarea pasportului.

— Care sunt motivele călătoriei, doamnă, întrebă el puțin cam turburat, neputând rezista privirilor de foc ale străineii.

— Boală în familie. Dacă doriți dovediți, vă pot arăta telegrama primită.

— Nu e nevoie, zise el galant. Vă rog să luați loc, am să vă servesc.

Se așeză la birou și luă telefonul.

— Allo, Chestura? Dă-mi pe d-l Chestor... D-l Chestor? Să trăiești. Aici Prefectul județului. Uite ce este, dragă, am la mine pe d-na contesă Morvay, care solicită un pasport. Te rog să i-l faci repede ca să poată pleca mâine... Ce spui? Cazier?... Lasă, domnule, fleacurile! Cum, nu se poate? Ce nu se poate, cu puțină bunăvoință!...

Inchise telefonul și se îndreptă plin de satisfacție spre vizitatoare.

— S'a făcut! Vă rog să treceți pe la Poliție să vă ia datele personale și după masă aveți pasportul.

— Nu știu cum să vă mulțumesc, domnule Prefect.

— Nicio mulțumire. Sunt încântat că v'am putut face acest mic serviciu.

Ea plecă, lăsând în urma ei un parfum amețitor. Se gândi apoi mult la ea; femeia aceasta îi răscolise simțurile, îl făcuse să-și piardă mintea. Îi părea rău că nu a întrebat-o când se întoarce și unde ar mai putea-o vedea.

O revăzu după două luni, în cel mai elegant restaurant, în compania unor bărbați și femei ce formau un fel de suită în jurul ei. Îi adresă un salut politicos, fără să izbutească să-și ascundă surprinderea. Ea îi răspunse cu un zâmbet imperceptibil și în ochi îi mîjea o flacără ce trăda bucuria regăsirii. Muzica din local cânta o melodie de dans și valurile unduioase îl purtau spre imaginea unică ce-l stăpânea.

Avu ocazia să-i adreseze două cuvinte la plecare. Ea îl invită să o viziteze. Se duse chiar a doua zi și fu primit într'o casă plină de oaspeți, în majoritate bărbați, peste care ea trona ca o regină.

Din ziua aceea începuse intimitatea lor. Se gândeau chiar la căsătorie, dar ea părea că ezită în răspunsul ce trebuia să-l dea. Descoperi aici influența cercului de prieteni, în mâinile cărora ea nu era poate decât un instrument.

Îi trecură prin minte toate acestea și începea să-și dea seama acum de rolul ce l-a jucat. Gândurile sale cele mai frumoase au fost exploatate de o străină, iar sentimentele i-au fost înșelate...

În el se trezi un simțământ nou. Nu-l mai interesa femeia din fața lui, ci țara sfâșiată, care era acum pradă durerii și umilinței. Cine este vinovatul? Vinovați suntem toți. N'am știut să fim destul de corecți și cinstiți, și să veghem la interesele neamului. Ne-am lăsat seduși de farmecele comercializate ale unor străine, cărora le-am plătit tributul slăbiciunilor noastre...

Învățătura primită l-a făcut să simtă dintrodată legătura cu poporul din care făcea parte. Printr'un act simultan ar fi dorit să transmită fiecărui fiu al patriei această învățătură.

El a scăpat teafăr și la timp din jocul periculos în care s'a avântat. Dar nu la el trebuia să se gândească acum, ci la poporul său. O conștiință nouă s'a trezit brusc în el, ca o revelație mântuitoare.

— Ne vom întoarce, gândi el, simțind o înviore. Este singura noastră dorință și singurul scop pentru care trebuie să trăim. Vom face odată ordine în țara aceasta. Trebuie să schimbăm sistemul, să ne conducem după alte principii, să știm renunța la noi înșine, urmărind numai interesul superior al națiunii!

Era acum din nou capabil de luptă și de astădată nu pentru lucruri mărunte, pământești, ci pentru un ideal.

Învălu pe femeia din fața lui cu o privire de dispreț și, fără a spune un cuvânt, părăsi societatea.

Poeme

de

Mihai Nanu

Amăgiri

Am făcut din primăvară zână,
Cu brățări la glesne, de lumini,
Și din lună puf de păpădie,
Scuturat pe tine și străini.

Din argint, potirul stelei reci,
Lugurul lucrat în filigrană.
Crini imaginari în lungi poteci,
Chipuri de iubite sau de mamă.

Un drumeț pe drum bătut al morții,
Cu o traistă de cuvinte la oblânc,
Incercând să bată 'n lemnul porții
Raiului, ascuns tot mai adânc.

Așteptare

Spune-mi, vântule, drumeț fără hotare
Peste căile pământului și mare:
Va veni din lumea asta cineva
Să mai bată liniștit la poarta mea?

Il aștept cu amândouă brațe 'ntinse,
Ușa larg deschisă și lumini aprinse,
Cum aștepți să-ți vină de departe-un frate
Și să 'mparți cu el amaru 'n jumătate.

Am porni în zori, la drum, pe munte,
Să privim din brazi la stelele mărunte,
Iar metalul lunii fi-va ca un ban,
Rătăcit pe 'ntinsul cerului suman

Geaba șuieri, vântule, că nu se poate
Și-așteptarea va să-și rupă haina 'n coate.
Eu tot mai visez cum cineva
O veni să bată și la poarta mea.

Poveste de toamnă

de

Victor Papilian

(Urmare)

Abia plecă Savel Comăneanu și Anca se furișă din mulțimea invitaților în curte, și de aci cobori în bucătărie.

— Caut pe Tinculeana, spuse ea bucătăresei.

— Trebuie să fie în cămară.

— Te rog, cheam-o la mine.

Rămasă singură, femeia cercetă încăperea. Brâu de faianță, mașini electrice, stelaje de stejar pentru farfurii. Oare așa o fi fost și pe vremuri? Cu neputință. E o instalație prea modernă. Or, în cele vremuri trecute, cine se îngrijea de bucătărie. Cât să fie de atunci? Comăneanu trebuie să aibă cincizeci de ani. Deci, acum patruzeci și unu de ani...

Patruzeci și unu de ani, repetă ea. Nici nu se născuse. Și acesta îi părea un fapt extraordinar. El trăise, fusese încercat de întâmplări capitale, pe când ea nici nu exista.

— M'ai chemat, coniță?

— Da, draga mea. Mai am niște informații de cerut. Știi, eu sunt scriitoare...

— Am auzit.

— Și mă interesează tot în această casă. De pildă, aș vrea să știu, pe vremuri, bucătăria asta tot așa era ca acum?

— Nu, coniță. Boierul cel bătrân a adus după revoluție gaz, a pus mozaic pe pereți, lumină electrică.

Anca însă se încăpățâna să vadă un copil îmbrăcat în costumul timpului, haine de catifea verde, cravată albă mare, o năroadă urlând în timp ce frământa aluatul, și o fetiță dată dracului, gata de răs și pozne. Fetița aceea devenise Tinculeana. Tristă soartă pentru o femeie.

— Tinculeano, făcu ea de-a-dreptul, domnul Comăneanu ne-a povestit adineaori despre o întâmplare cu Duda năroadă. Era în ajunul Paștelui... Îți amintești?

Chelăreasa dete din umeri.

— Câte drăcii nu făcea Duda... cine să le mai țină minte...

Anca insistă:

— Frământa cozonacii — gândește-te bine — și ați venit amândoi...

Tinculeana făcu un gest de dispreț cu mâna și răspunse anapoda:

— Poate conița vrea să vadă și cămara?

Ce însemnează lipsa de iubire, își zise Anca. Să fi iubit, femeia asta cu siguranță n'ar fi uitat măcar o vorbă, și în sufletul ei s'ar fi întipărit fiecare gest.

Și încerca mereu să reconstitue încăperea de atunci. Unde va fi fost albia cu aluat, unde masa pe care se așezase copilul minune...

— N'a mai rămas nimic din vechea mobilă?

— Nimic. Cum spun, după revoluție...

Anca se așeză pe o masă. Era atât de curată, de frumos întreținută încât nu i se părea nici că se murdărește, nici că poate murdări.

— Așa o fi stat atunci copilul...

Și parcă îl iubea. Căci este iubire dorința de a te transpune în copilăria unui ins, să trăiești parcă în ea de dragul de a-l cunoaște.

— Tinculeano, nu mi-ai terminat povestea.

— Păi, în bucătărie?

Da, Tinculeano. Nu știu de ce, dar mi-e foarte bine aici.

Chelăreasa își trase un scaun. Bucătăreasa rămase în picioare lângă ușă.

— Nu știu unde am rămas, coniță.

Anca își notă din nou: dac'ar fi iubit...

— Ce s'a întâmplat pe urmă cu părintele Răzdrugă?

— Că bine zici.

Își făcu tabietul ei, scoțând tabacherea, și numai după ce trase două focuri îi dete drumul povestirii.

— Cum ți-am spus, a furat mătaniile. Eu, coniță, nu cred în vrăji. Dar să mor dacă mint... în lipsa mătaniilor s'a abătut peste casa asta o nenorocire mare, mai mare ca revoluția.

— Care?

— Boierul cel bătrân s'a amorezat de conița Lelia, prietena coniței noastre, pe care până atunci o iubise pe semne fără păcat. Și s'a prăpădit de câtă patimă și otravă a răscolit în el păcatul.

Și făcând un ocol:

— La boierul cel tânăr, care e și el tomnatic, răul e și mai mare... el are numai țiitoare.

— Are?

— Numai eu știu vreo cinci în țară, și câte o fi având în cele străinătăți! Dar păcatul merge și mai departe... nu mai poate iubi.

— Fiindcă lipsesc mătaniile?

— Da. Intr'o zi să ne pomenim cu lanțul cel vrăjit înapoi, și toți am începe să iubim, coniță dragă.

Și făcând cu ochiul:

— Să iubim fără de păcat.

Anca râse și ea doar să facă pe plac Tinculeanei. De fapt, sentimente foarte nepotrivite îi încercau sufletul. Intrevedea o libertate fără margini, ca în beția cu eter, și în același timp se simțea întărită în bucurie ca după un triumf.

— Crezi în vraja aceea, Tinculeano?

— De, ce să-ți spun, coniță dragă. Eu nu cred în vrăji, dar de pe urma lor a pățit-o și părintele Răzdrugă...

— Cum asta?

— S'a îndrăgostit. Dar cum?! Slăbise, umbra hai-hui pe câmpuri... și se făcuse frumos, frumos ca un Arhanghel.

În sufletul Ancăi stăruia aceeași risipă de libertate și izbândă.

— Așa se definește orgoliul feminin, gândi ea.

Apoi, tare:

— De cine s'a inamorat?

Tinculeana pufni în răs.

— De o călugăriță. La câțiva ani după revoluție, veniseră câteva să stârpească molima din sat. Și era una, lacrima Sfintei Fecioare... atât era de frumoasă. Și într'o zi Răzdrugă a trimis după mine.

— Aș vrea, Tinculeano, să mă mărturisesc boierului Savel și să mă rog de iertare, doar s'o îndura să mă deslege. Dar boierul cel tânăr a răs și s'a bucurat. Vezi bine... nu mai credea nici el în puterea blestemului.

— Și cum s'a terminat iubirea popii?

Tinculeana râse în gușă.

— Duda năroada i-a venit de hac. Duda, care se băgase slugă la popa, i-a furat mătaniile și a fugit cu ele în lume.

— Ce spui?

— Din clipa aceea s'a făcut la loc popa Răzdrugă, omul cel hain și păcătos, care avea ibovnice prin sat și îndemna pe țărani la neascultare... Dar aud câinii, trebuie să fie boierul.

Anca urcă scările și ieși în curte. Era singură și voia să rămână singură. Când să dea în parc, întâlnește pe cumnatu-său, cu pușca pe umeri:

— Ce faci?... întrebă ea speriată.

— Până nu-i împușc o căprioară nu mă las.

— George, pentru Dumnezeu... se rugă ea.

El râse.

— Asta-i tradiție vânătorească. Nu-i casa asta a tradiției?

— Nu uita, ești oaspe...

Doctorul dete din umeri și se afundă între pomi. Bucuria triumfului de adineaori se făcuse praf la cea dintâi întâlnire cu realitatea. Tocmai atunci din fundul aleii venea Savel Comăneanu. Anca nu știa ce să facă, să-și divulge cumnatul sau nu? Se temea, parcă număra clipele. Aștepta cu respirația suspendată focul de armă. Comăneanu o văzu și grăbi pasul.

— Ce om extraordinar este și popa ăsta Răzdrugă. Sunt sigur că m'a chemat să-mi ceară iertare. Sunt sigur... dar când a aflat c'am sosit, s'a băgat în plapumă și n'a mai scos un cuvânt.

Anca era tot cu sufletul suspendat. Aștepta parcă focul de armă.

— La urma urmei, continuă Comăneanu, așa-i cinstit...

O căprioară veni până'n dreptul aleii îi privi cu ochi mari, mirați și apoi o rupse la fugă. Anca tremura. Doamne, Doamne... dacă doctorul Alexa comitea nelegiuirea?

— Allo!... Prieteni...

Inima ei se cutremură, apoi se liniști. Din spatele lor se întorcea doctorul Alexa și inspectorul Haralambie. Ambii aveau arma în bandulieră ca cei mai nevinovați vânători.

A doua zi dimineața Tinculeana intră răsărind în camera Ancăi.

— Coniță, am uitat să-ți spun ceva. M'ai întrebat ieri de Duda...

— Da.

Tinculeana nu mai putea de râs.

— Am uitat să-ți spun... a făcut farmece boierului.

— Cărui boier?

— Boierului tânăr, boierului Savel... și boierul a bătut-o și a alungat-o. Atunci și-a luat lumea 'n cap.

— Cine a bătut-o?

— Boierul ăl tânăr, boierul Savel.

— Cu neputință... se repezi Anca.

— Zău, așa-i. Intreabă-l.

După plecarea chelăritei, Anca rămase cu un sentiment de nemulțămire. Oare așa să fi fost? Copilul minune, micul violonist a bătut pe Duda?... Trecu în prânzitor unde lumea era adunată. Doctorul Alexa povestea isprava lui de cu seară.

— Am vrut să împușc o căprioară, și nu mă las până nu i-oiu face-o.

Savel Comăneanu se mulțami doar să zâmbească. Anca se apropie de el.

— Domnule Comăneanu, noi plecăm mâine. Nu pot însă părăsi locuința dumitale atât de ospitalieră, cu un semn de întrebare în suflet. Sunt femeie și literată.

— Spune, scumpă doamnă.

— Am aflat că ai bătut... dumneata estetul rafinat...

— Exact. O singură dată în viața mea am bătut o femeie, pe Duda năroada.

— Și știi de ce. Ți-a făcut farmece.

— Memoria Tinculeanei nu s'a hârșit de tot.

— Asta-i foarte important, Savele, râse inspectorul. Nu ne-am îndeplini îndatoririle noastre sacre de oaspeți, dacă, plecând de aici, nu te-am și bârfit.

Se strânseseră cu toții împrejurul lui Comăneanu. Cafeaua, țigările și mai ales această ultimă zi de vacanță dădeau un suflu cald de intimitate și prietenie.

— Adevărat, Duda îmi făcea farmece. De multă vreme vedeam că mi se rupe părul dela arcuș. Un violonist simte asta numaidecât. Un violonist bun cântă cu arcușul plin, pentru ca sunetul să fie cât mai rotund. Dar nu înțelegeam de unde lipsa asta, până ce într'o zi dracul de Tinculeana mi-a șoptit: Boierule, du-te în odaia dumitale, să vezi ceva ne mai pomenit. Mi-aduc aminte, era pe inserate, într'o zi de teamă. Am urcat tiptil, tiptil, cu pași de pisică. Inima-mi bătea în piept și fiecare fibră musculară îmi tremura în mâni și 'n picioare, iar în sufletul meu, devenit răutăcios, gâlcevitor și îngâmfat, se deșteptase conștiința boieriei, cu sentimentul inevitabil al puterii. Eram sigur că Duda face ceva rău și voiam s'o prind. Aveam emoții de detectiv amator, cum citisem prin romanele polițiste. Deci, urc scara, dau în foisor, trec prin hol, iar când să dau draperia de o parte ca să intru în salon, am rămas incremenit. În fața mea ceva ne mai pomenit.

— Ce?... Ce?...

— Tata se săruta cu tanti Lelia. Se sărutau ca amanți, mi-am dat seama...

Se făcu o tăcere, parcă un sentiment de jenă se lăsase asupra adunării.

— Am lăsat perdeaua și la fel de binișor m'am strecurat înapoi. Prima grijă: mama! Să nu aile mama. Dar mama era dusă la Comăneni, la o mătușă.

— Anca notă: lipsa mătâniilor, iubirea cu păcat.

Doctorul Alexa reveni numaidecât la teoria sa.

— Brutalizări de astea sentimentale, traumatisme cum le numim noi, se petrec în toate familiile.

Anca însă schimbă vorba.

— Dar unde-i vraja?

Comăneanu continuă:

— Peste câteva zile, Tinculeana din nou mă ispiti.

— Boierule, Duda face vrăji. Du-te 'n odaia dumitale...

Acum m'am dus mult mai curajos. De data asta nu prin salon, ci prin odaia mamei. Am trecut pe acolo. Dar deodată altă surpriză. Pe pat două cozi de păr. M'am apropiat, le-am ridicat și pe urmă le-am aruncat inciudat... Era o perucă, peruca mamei. Și nu vă puteți închipui ce scârbă m'a cuprins. Nu mai mă puteam apropia de mama, n'o mai puteam vedea și în inima mea se justifica cu răutate trădarea tatei, fiindcă mama avea și ea ceva înșelător, ceva de mort, peruca...

— Și pentru asta ai bătut servitoarea?

— Pe năroadă nu mai aveam ochi s'o văd. Eram sigur că-mi face farmece. Și când Tinculeana într'o zi de primăvară mi-a șoptit: Duda iar îți face farmece, m'am urcat în pomul care răspundea odăii mele și de acolo am privit. De necrezut. Duda năroada, cu vioara mea la gât și cu arcușul în mâna dreaptă, încerca să cânte. Trebuie să fii violonist ca să înțelegi ofensa. Dar eu eram hotărît să aștept până la sfârșit. După ce a cântat sgârâind coardele, a lăsat vioara la loc în cutie, a ridicat arcușul în sus și din el a smuls câteva fire de păr. Innebunit, am sărit din pom și iute am urcat în odaia mea. Năroada tocmai isprăvisese de pus vioara în cutie. Atunci m'am repezit la ea cu palmele și pumnii. Dar rezultatul n'a fost cel așteptat. Duda m'a înșăcat pachet, m'a ridicat în brațe cum ar ridica Toader pândarul un miel, și m'a aruncat pe pat. Simțeam în ea puteri sălbatice de urangutang, în timp ce sufletul meu slăbise cârpă. Putea să mă gâtue ca tâlharii, sau să mă slărtece ca lupii. Nu m'aș fi mirat să-mi aud oasele sdrobindu-se sub puterea maxilarelor ei, căci așa găfăia și adulmea din mine miros de trup proaspăt. Ea a început însă să mă sărute. Acum puterile mele se istoviseră, legăturile mușchilor slăbiseră de tot, oasele cedau în încheieturi. M'a sărutat până ce am leșinat. Niciodată n'am avut senzația asta de înfrângere și de lacomă prădare. Pe urmă Duda a fugit...

— Știu... a trecut la părintele Răzdrugă, și dela el și-a luat lumea'n cap.

— Interesant, interesant... făcu inspectorul, o mulțime de traumatisme sufletești.

— Totul se trage dela acea siluire sufletească a părintelui Răzdrugă. El mi-a dat brutalitatea necesară de a fura, de a iscodi, de a bate...

— Poate și dela lipsa mătâniilor.

Comăneanu îi surâse.

— Poate și dela lipsa lor...

Anca intrând în clasă își dă seama că-i era imposibil să ție lecție. Primise scrisoare dela Comăneanu, erau invitați de sfântul Dumitru la Comăneni. Trebuia s'o citească și s'o recitească. Nu se putea mulțami cu fugarul pretext. Voia să descopere alte intenții, să dibuiască noi sensuri. Deci procedeul clasic: extemporalul. Și imediat scoase scrisoarea.

„Scumpa mea, mă găsesc din nou în fericita reclusiune dela Comăneni, în care toamna a realizat minunata împăcare dintre cer și pământ. Cunosc un poet nebun care și-a scos amândoi ochii, fiindcă-l împiedecau să vadă așa cum voia el. De fapt el a repetat experiența lui Beethoven, căruia surzenia i-a deschis universul sonor. Pe noi, sănătoșii mediocri, toamna ne scutește de atari sacrificii. Toamna estompează privirea, dar exaltă visul; ea nesocotește ridicata anilor, dar dă preț unei clipe... și, știindu-ne mai aproape de moarte, ne refugiem în copilărie”.

Anca își întrerupsese cititul. O elevă din față copia cu nerușinare, cu cartea pe bancă, iar alta în fund, mai decentă, cu cartea pe genunchi. Dar sufletul profesoarei era departe, departe... prin acel scris mare, nervos și neregulat.

„Ieri noapte m'am convins încă odată că pentru sentințe de mare amploare destinul folosește ingenuități de basm. De altfel ce sens au cuvintele biblice: Cine nu va primi împărăția lui Dumnezeu ca un copil...”

„Ah! dar să nu cad în literatură. Și totuși asta-i adevărul. Ieri noapte am fost muștrat și readus la realitate într'un chip nefiresc. Iată pe scurt succesiunea întâmplărilor. Mă găseam în balcon. O lumină albă-verzuie, atât de subțire că ai fi crezut că-i trecută printr'o aripă de libelulă. Pomii cu brațele lor negre stăteau nemișcați. Apa lacului era limpede și sclipea în stropi de cleștar. Aș fi putut aștepta nimfele și satirii izbucnind de după pomi, și numai niște suspine — părere sau aievea — mă opreau să trec pragul visului. Niște suspine întinse la cea mai înaltă gamă a durerii; sunete prelungi crispate, pe care nu le mai prinzi cu auzul, ci doar cu nervii goi. Putea fi orice. Ultimele respirații ale unei căprioare ce trage să moară, plânsul în extaz al maicii Fevronia sau caznele agonice ale părintelui Răzdrugă. Eu mă sileam să n'aud nimic. În jur aș fi vrut să nu fie decât frumos și frumos. Nimic să nu existe decât sclipirile astrilor și sborul găzelor care să contribuie la fantastica tăcere. Iar o eventuală mișcare să nu-mi vină decât dela basm și legendă. Și într'adevăr, deodată sub balcon a sclipit un cerc de lumină ca o diademă. N'am crezut ochilor. Pe urmă, lumini vii s'au mișcat. Am prins cu vederea urechile mari, coarnezle, gâtul lung, picioarele subțiri și mi-am dat seama că era un căprior în ochii căruia picura lumina lunii. Și așa de frumos se împreunau cele două lumini, ca picurul de beladonă în privirea femeii. Pe urmă ochii s'au ascuns și din nou a apărut cercul diademei. Aș zice, un căprior incunurat. Dar n'am putut privi îndelung, căci s'au auzit deslușit tânguirile părintelui Răzdrugă. Am trăit o clipă de unică feerie în realitate. M'au desmetecit pași de om și foșnetul fugii animalului. Cel ce se apropia era Toader. Era adevărat, părintele Răzdrugă trăgea a moarte... Eu cred și azi că acel căprior era un trimis al destinului”.

Anca ridică privirea. Acum toate elevele copiau. Ea era însă fericită.

— Oare îl iubesc?

Potrivit obiceiului ei de a se biciui cu inteligența, se batjocuri. Ce frumos pentru o profesoară să dea elevelor extemporal, ca ea să se gândească la dragoste. Își aminti însă de vorba lor: feeria nopții, copilăria...

„Vizita dumitale la Comăneni mi-a răscolit durerea din copilărie. Poate singura durere... căci numai copilăria e cu adevărat nenorocită. Nenorocirea copilăriei ne dă cruzimea tinereții și scepticismul vârstei cărunte...”

Tocmai atunci se deschise ușa și în clasă intră inspectorul Sică Haralamb. Ah, ce plictiseală!... Trebuia să isprăvească neapărat extemporalul și să înceapă lecția. Altfel ar fi început să-i facă declarații în șoaptă.

(Urmează sfârșitul)

Elegie

de

Dimitrie Danotu

*Când coboară seara peste ape
Și se-abate somnul să mă fure,
Te aduc de suflet mai aproape :
Țara mea, cu freamăt de pădure.*

*Iți privesc feciorii strânși la horă
Și-ți ascult în lacrimi ruga sfântă,
Când în limpezimi de auroră,
Codrul, jalea neamului o cântă.*

*Pe poteci de liniște, țăranii
Trec mai abătuși ca orișicând ;
Nu știu dacă murmură litanii,
Ori se-aud tăcerile plângând.*

*Luncile-s atâta de streine —
Și-i atâta negură pe munți . . .
Prințu-i dus demult și nu mai vine,
Să ne-aprindă zările pe frunți.*

Symposion

de

Romeo Dăscălescu

*Masă ne-au fost câmpiile de pluș.
Lachei, furnici cu șurțe roși,
Ne aduceau bucate în căuș
De flori; amfitrioni zeloși
Ca invitații să se simtă bine,
Ne-au fost un roi de trântori și albine.*

*La vin am închinat cu greerii, cu toții,
Pentru o vară lungă; să le fie
Antrenament vocal, mierloii, hoții,
Au pus la patefon o ciocârlie.*

*Și după-aceea fluturi pricepuți
Ne-au prezentat un număr de balet;
Călare pe carafe și pe buți,
Furnicile se îngrijeau discret
De cana domnului poet.*

*Când s'a sfârșit banchetul, din fânețe
Brotacii își cereau scuze de politețe.*

Mistica destinului

de

Alexandru Ceușianu

Imaginația umană se lasă ușor ispitită de întâmplări și caută să încadreze mersul evenimentelor în tiparele unor rânduiești fataliste. Cutare ținut e predestinat convulsiunilor intestinale; cutare războiu a devenit o necesitate ineluctabilă; cutare om a trebuit să apară. De ce?

Gama argumentelor este ineputabilă. Arsenalul cunoștințelor acumulate în toate domeniile, oferă material suficient pentru talmăcirea tuturor fenomenelor. Destinul poate figura tot atât de bine într'un tratat de știință, ca și într'o carte de astrologie. Filosofia a dat definiții pretențioase a ceea ce trebuie să înțelegem sub fatalitate și nici înțelepciunea populară n'a dezarmat în fața zodiilor, și a întărit cu convingere dogma „istoriei care se repetă“.

În adevăr linia evolutivă a întâmplărilor, ce se manifestă de cele mai multe ori contrar așteptărilor omenești, nu este decât o spiraloidă, ce revine la matcă. Ai crede că materialitatea faptelor — cu aparență de regularitate — este efluviul unei forțe imanente, suprapusă logicei umane.

„Și-atunci am întrebat țăriile, Destinul,
Cu ce făclie știe să-i îndrume
Pe muritorii 'mpresurați de beznă?
Și mi-a răspuns: „Cu o a r b a rațiune“.

Sunt versurile — vechi de aproape o mie de ani — ale celebrului poet persian Omar Khayam. Nu e cazul să se inziste prea mult asupra unei noțiuni cu totul poetice, totuși forța aceasta bizară își afirmă prezența de-a-lungul istoriei, cu o ciudată perseverență. Vechii egipteni au întruchipat-o, acu-s patru mii de ani, printr'un monument de proporții uriașe: Sfinxul. Un cap de piatră, cu privirea goală întoarsă spre zorii soarelui. Cea dintâi rază de dimineață poleiește buza zimbitoare, nemișcată, implacabilă. Sfinxul a devenit un simbol al fatalității, și pământul, pe care a fost durat, și-a păstrat de-a-lungul veacurilor umbra de mister ce se învecinează cu miracolul.

Spre acest tărâm mistic al Egiptului bat talazurile omenirii, ori de câte ori apare crainicul vreunei chemări universale. Pașii tuturor marilor cuceritori s'au îndreptat — sub impulsul unui determinism inexorabil — în spre această parte a lumii; drumul tuturor iluminărilor s'a abătut prin pustiurile deșertului, parcă la picioarele sfinxului s'ar afla ideea salvatoare pentru omenire. Aici, în leagănul celei mai vechi culturi pământești, s'a plămădit pentru întâiași dată concepția dominațiunii mondiale — cu dublul aspect: religios și politic. Un singur Dumnezeu peste univers și fiul acestuia, domnitor peste lumea întreagă. Faraonul Echnaton — întemeietor de religie — care a domnit prin anul 1370 a. Chr., a lăsat mărturie despre aceasta imnul înveșnicit pe tăblițele găsite la Tell-el-Amara.

„Tu ești în inima mea
Și nimeni altul nu te cunoaște
Decât fiul tău, Echn-aton.

Tu m'ai făcut părtașul gândurilor
Și puterii tale.
Lumea este în mâna ta,
Așa după cum ai creat-o".

Nu e oare semnificativ că, peste scurt timp, s'a ivit figura legendară a lui Moise (cuvântul meșu-moșu derivă din străvechiul grai egiptean și înseamnă fiu), descălécând din Egipt, cu noua sa religie despre Jehova: Dumnezeuul unic și a toate stăpânitor? În fine adevăratul mesia (meșua — tot cu înțelesul vechi de fiu) care revine în Egipt, înainte de a-și propovădui învățătura mântuitoare, fiind dus de duhul în pustie, ca să se ispitească de diavolul, și, scrie sf. Scriptură, „diavolul îl duse într'un munte foarte înalt și-i arătă toate împărățiile lumii și strălucirea lor și-I zise Lui: Acestea toate ți le voi da ție, de cazi înaintea mea și mi te 'nchini". Iată ispita ideii imperialiste, cum nu se poate mai clasic exprimată.

„L'amo dell'antico avversaro, a sè, vi tira".

Undița potrivnicului de veacuri, vă atrage la sine — zice Dante în „La Divina Commedia", și 'n realitate sorbul măririlor lumești duce prin fața Sfinxului.

Pe Alexandru cel Mare îl vedem înfruntând deșerturile Egiptului, mai înainte de a-și constitui imperiul, cu adevărat mondial. Cezar n'a fost poate nici când în mai mare primădie decât în timpul cât a petrecut pe sol egiptean, dar în timpul acestei șederi — zice Mommsen — s'a consolidat ideea imperialistă în opinia publică romană cu neașteptată putere. Urmașul său Octavian August își dobândește imperiul, după lupta dela Actium, în fața malurilor egiptene, fiindcă destinul i-a îndrumat pașii într'acolo. Și Shakespeare îl face pe Octavian August să exclame în piesa „Antoni și Cleopatra":

„Let determined things to destiny
Hold unbewail'd their way"

Lasă lucrurile ursite de destin
Să-și urmeze calea, fără regret.

În fine ce 'ntâmplare mai extraordinară ar putea fi oare menționată, ca expediția marelui Napoleon în Egipt? Fără niciun motiv justificat — și împotriva celei mai elementare logici — se vede silit să lupte în fața piramidelor, sub zimbetul sfinxului enigmă. „Patruzeci de secole privesc asupra voastră", strigă el soldaților în cumpăna celor mai grele clipe și biruind, iată că i se deschide drumul spre dominația lumii.

Marii creatori au exaltat întotdeauna misticismul meleagurilor egiptene:

„De-acîncepe drumul", zice Peer Gynt în piesa lui Henric Ibsen, privind spre statuia uriașă a lui Memnon:

„Aici aștept să cânte uriașul în zorii zilei
Apoi prânzesc; apoi mă sui în vârful piramidei."

E aceeași misterioasă pulsație a istoriei, care se repetă îngemănată cu irezistibilă atracție, care face din sfinxul egiptean un simbol al destinului, valabil pentru toate vremurile.

Nouile evenimente par să confirme acest capriciu al ursitoarelor. Gigantica desfășurare de forțe s'a epuizat pe toate fronturile, în aer, pe pământ, pe apă și sub apă. Furia prăpădului a cosit vieți și avuturi în lung și latul Europei. Și nicăiri n'au căzut până acuma zarurile sorții într'un chip hotărîtor. De astă dată cleștele strategiei germane s'a înfipt din două direcții — din spre Cirenaica și din spre Balcani — în coastele fremătânde ale Egiptului. Se pare că, în butul tuturor afirmațiilor contrare, aici se dă lupta decisivă pentru afirmarea unei dominațiuni mondiale noi, lucru ce este cu atât mai convingător când vedem pregătirile grăbite ale Statelor Unite să-și afirme prezența în această regiune, prin trimiterea flotei comerciale în Marea Roșie.

Cancelarul Hitler nu s'a gândit poate nicicând la eventualitatea unei incursiuni armate în Africa de Nord, înlănțuirea evenimentelor l-a constrâns însă să-și arunce spada în cumpăna Sfinxului.

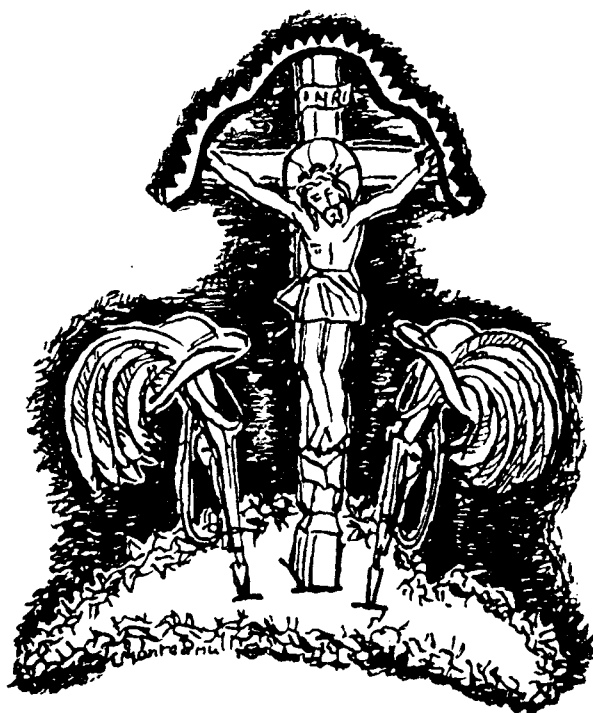

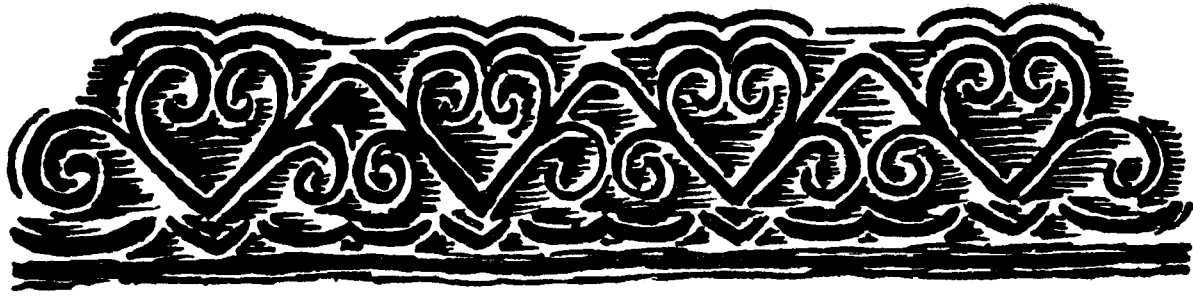
„Nun schwillt's und wächst und rollt und überzieht
Der Wüsten Strecke widerlich Gebiet...
Da wagt mein Geist sich selbst zu überfliegen,
Hier möcht ich kämpfen, dies möcht ich besiegen“.

N'o spune altcineva decât „Faust“-ul lui Goethe, către Mefistofel:

„Acu se ridică, crește, se rostogolește și se revarsă
Peste ținutul desgustător al pustietăților...
Aici cutează spiritul meu să se depășească pe sine însuși,
Aici aș vrea să lupt, și-aci aș vrea să biruiesc“.

În plină desfășurare a evenimentelor, e prematur să se anticipeze asupra destinului, care-și urmează cursul independent de raționamentele subiective ale oamenilor. Sfinxul, acest mare ispititor al fanteziei umane, a intrat însă din nou în scenă și verdictul ce se va desprinde de pe buzele sale de piatră, va fi poate faptul cel mai spectaculos ce-l va fi văzut vreodată lumea.

TEXTE ȘI SCRISORI

Câteva scrisori ale lui A. Treboniu Laurian către T. Cipariu

comunicate de

Ștefan Manciulea

A. Treboniu Laurian s'a născut la 20 Iunie 1810, în comuna Fofeldea din județul Sibiu. Studiile le-a început la Sibiu, apoi le-a urmat la Cluj, de unde a trecut la Viena. Aici, la Universitate, a ascultat și urmat științele matematice, fizica, filosofia și științele politice. Influențat de atmosfera curentului latinist, A. Treboniu Laurian își închină o parte din preocupările sale științifice cunoașterii limbii române. Rodul lor a fost acel: „Tentamen Criticum in originem, derivationem et formam linguae Romanae in utraque Dacia vigentis vulgo valachicae”, tipărită la Viena în 1840.

În vremea studiilor a cunoscut pe Timotei Cipariu, care se afirma atunci tot mai mult ca una din forțele proeminente ale filologiei române. Laurian se gândea să ocupe o catedră la liceul din Blaj, prin anul 1842 și de aceea intervine personal pe lângă episcopul I. Leményi să-l numească la această școală, acordându-i pe lângă salariu și oarecare înlesniri în natură, ca d. p. locuință, lemne etc. Răspunsul Vlădicului i-l comunică A. Treboniu lui T. Cipariu. Probabil văzând că nu poate trăi numai cu salariul modest de profesor, a renunțat la catedra dela Blaj.

Clarissime Domine!

Eată ce-mi scrie episcopul:

„Amice!

Despre viitoarea aplecare nu putem deplin a te încredința, drept nice voim ca despre aceasta, ca despre lucru statornicește hotărât să socotești, că când am vorbit cu Domnii noștri, era vorba că te vei întoarce la Viena. Eu am zis că nu voesc a-ți împedeca fericirea, ce să-ți spună, precum aici plata pe care o are Mathematicul*) o vei avea, dară nice de cvartir, nice de alte a te îndemina nu vom putea. Și de plată încă statornicește nu știm ce va fi, că de nu ne vom restrânge nu va fi bine. Ne vom socoti cu toți, și pe posta întâia îți vom scrie la Sibiu, că ieri am vrut, dar slăbiciunea nu ne-a lăsat.

Blașiu, 12 April 842

Episcopul Ioan“.

Ce va să zică aceasta? Imi pare rău că avem vorbit despre un lucru, că potebam știure mai înainte, că nu va abere succes. Că-mi va scribere a Sabiniu, nu știu; Domnia Ta având scaun în consistor, poți să ști mai înainte de mine; fă bine și-mi scribe. Vă

*) Profesorul de matematici dela liceul din Blaj.

rog nu-l supărare cu verba'l, neci nu li spune ceva de această scrisoare. Rămâiu cu toată plecăciunea la,

Al Domniei tale

Sabinu $\frac{29}{17}$ Aprilie 1842.

*prea devotat
A. Treb. Laurianu*

Domnilor profesori, cu cari avem serbit, multă închinăciune, de parte'la mea, et doară adieu!

De trimiți carte'la pre posta, tramitele poste restante prin altru a D. Dunca

Din Ardeal A. Treboniu Laurian trece la București, unde desvoltă o bogată activitate științifică până la 1848. In acest interval de timp publică următoarele lucrări: Cuvânt academic (1845), Brevis conspectus historiae Romanorum in utraque Dacia degentiam (1840), Manual de filosofie, după A. Delavigne (1846), Manual de filosofie și de literatură filosofică, după W. T. Krug (1847), și, în colaborare cu N. Bălcescu, studiul: *Temșișiana sau scurtă istorie a Banatului temșișian* (1848).

Evenimentele politice din Transilvania îl chiamă tot mai puternic spre pământul lui de naștere. In primăvara anului 1848 trece munții și participă activ la pregătirea Românilor pentru marea adunare din 3/15 Mai, ținută la Blaj pe câmpia Libertății. Comitetul adunării naționale a fost alcătuit — pe lângă președinți — din doi vicepreședinți și zece secretari, între cari a fost ales și A. Treboniu Laurian. Cei 40.000 Români au hotărât în această zi ștergerea iobăgiei și s'au declarat de națiune liberă, egală în drepturi cu fostele clase privilegiate ale Ungurilor, Sașilor și Săcuilor. Adunarea, după ce a primit și votat cele 16 puncte, a ales dintre conducătorii ei două deputațiuni, cari aveau să meargă una la împăratul la Viena și cealaltă la dieta din Cluj. Intre membrii celei dintâi a fost ales și A. Treboniu Laurian. O parte din membrii ei au plecat la împăratul, alții din pricina precipitării evenimentelor din Transilvania n'au mai putut apuca drumul Vienei. A. Treboniu Laurian cu tovarășii lui — după ce au fost ținuți arestați câteva zile la Viena — au ajuns să-i prezinte împăratului petiția națională alcătuită la Blaj în 17 Mai 1848 și subscrisă de către cei doi episcopi, de vicepreședinți și de cei zece secretari.

Timotei Cipariu după 3/15 Mai a mai rămas o vreme la Blaj apoi, amenințat de furia setoasă de sânge a revoluționarilor unguri, a plecat la Sibiu, ducând cu el și câteva lăzi cu cele mai prețioase din manuscrisele și cărțile lui. Luptele date între Austrieci și revoluționarii ungurii au ajuns în curând până sub porțile acestui oraș. Cipariu, ca să-și salveze vieața, lasă întreg avutul lui de cărți adus aici în grija unui prieten și, condus de o călăuză, pe cărări știute numai de ea, trece munții în Țara Românească. La plecarea din Sibiu, Cipariu scrie următoarele versuri, păstrate într'un caiet între manuscrisele lui:

Eșirea din patrie

*Cerul senin râdea din față,
Ci o boare rece ca de ghiață
Sufla deasupra înfiorând.
Părea că moartea și că viața
Să primbl'amice, ținând de brațe,
Soartea cetății, preînsemnând*

*Norii fugise și iacă voace
De tunete s'aud în coace,
Eșind cu fulger din guri de foc.
Unde e oastea împărătească,
Sibiul repede să-l păzească,
Că ajutorul nu este 'n loc?*

*Aci muscalul să se oștească,
Aci stă'n for garda săsească,
Toți bravi ostași, înfricoșați,*

*Abia așteaptă să moară în luptă
Au să alunge în fugă ruptă
Rebelii, au să-i ieie tăiași.*

*Cetate, soartea ta-i sigură
Azi, ajutorul mâne-ți cură
Pre Puchner numai nu-l vezi sosind.
S'ascult de ingerul care-mi zice:
Te du, au care: rămâi aice?
Care din ambii va fi mințind?*

*Mă duc, răspund, ci cum și unde?
Pre jos macar, nu-mi răspunde,
Cellalt: ei bine, la Rășinariu.
Ascult de ambii, și iau în dreapta,
Să scap de răs, zicând că fapta
Mi-a fost preumblare, nu de fugariu.*

Vai mie, inger de'nșelăciune,
Că te-ascultai! Ear inger bune:
Căci calea dreaptă nu-mi arătași.
Ajunși și din cuprinsul rece
Luai augur ce mă petrece
De răul din smintii pași.

Lânged eram fără mâncare
In dimineața de scăpare
Ce l'astă seară s'a adaus.
Vai mie iarăși! înșelăciune,
In ce vremi, de înțelepciune,
Că aci aflai, ce rău urmai.

Abia trecu de noapte-amiază,
Tresalt și văd că nu s'așează
In casă un suflet; vai și vai,
Fața la toți era schimbată
Ca'n ziua cea de judecată,
Toți alergau în sus și'n jos.

Întreb și cu frică de moarte
Ascult lemnit, căzută foarte;
Să fi Sabiniu tu sănătos!

Rușii bătuți, garda fugită,
De alt ajutor spemea perită,
Bem în Sibiul ocupat.
Ce ai făcut tu Puchner prea cuminte?
Cum îți scăpă Bem dinainte?
Cum îl lăsași de a intrat?

Roșul de foc spre cer arată
Soartea cetății neașteptată;
Rămâi tu sănătos, Sibiu,
In foc și'n pradă vor să-mi piară
Ce-mi mai rămase în astă țară.
O! înapoi când o să mai vii?

1849.

In vara anului 1849, A. Treboniu Laurian, alături de câțiva deputați români, se afla din nou la Viena luptând pentru obținerea drepturilor publice și politice pentru Românii ardeleni. Din capitala împărăției îi trimite lui Cipariu următoarea scrisoare :

Viena 8 Aug. st. n. 849.

Reverendissime !

In 20 Iunie vă trimisesem o scrisoare prin neguțătorul Klar, nu știu dacă o veți fi primit. De când am ajuns aici, noi am asudat mult și în cauza națională în genere, și în a nenorociților noștri frați, scăpați din mâinile Maghiarilor și căzuți în ale ciocoilor.

Aici am aflat multe intrigi țesute în contra Românilor, dară glorie Domnului că le-am cam spart. In două trei zile sperăm că vom dobândi o rezoluțiune favoritoare dela Împăratul, prin care sperăm să scăpăm cu totul de supremație străinilor.

F. M. L. Wohlgemuth s'a numit civil et militar-Gouverneur al Transilvaniei; am fost cu toată deputațiunea la dânsul și ne-a primit foarte bine, și ne-a promis că el va face toate, câte vor fi în putință, pentru Români.

Am cerut de comisar suprem pe Eduard Bach (supremul căpitan al Bucovinei și fratele ministrului treburilor interne), și ni l-a dat. Acum recomandăm acestuia ca să ia pe lângă sine pe D. D. Petru Maniu, P. Dunca, Dem. Moldovan și alții; și deslegând aici problema cea mare, vom căuta să aflăm pe cineva aici și apoi vom pleca și noi în jos.

Domnia ta ai fi făcut foarte bine dacă ai fi venit în coace, precum ți-am scris în 20 Iunie, ca să ne consultăm cu toții, să-ți comunicăm cu deamăruntul lucrurile, cum stau aici (și cum nu putem să le scriem pe hârtie), și să stăruim cu puteri unite pentru scoaterea cauzei la lumină. In punctul acesta nu știu ce să zic nici acum, unde ar fi mai trebuincioasă persoana D-tale, aici sau în Transilvania? Cugetă și deliberă, însă în tot modul te rugăm să nu mai pierzi timpul în Țara Românească, ci să pleci sau încoace (prin Bucovina), sau cătră Sibiu unde s'a deschis acum drumul.

Toți frații te salută, Bărnuțiu, I. Maior, I. Popassu, P. Alessandru, Cristionu etc. etc. și subsemnatul

Aug.

Pe adresă Laurian scrie drept localitate „ibi, ubi“, fiindcă nu știa adresa lui Cipariu. In adevăr el nu se afla la această dată în Ardeal, ci în Muntenia, de unde numai făcând un drum cu mare ocol peste Cernăuți, a ajuns în toamna acestui an la Viena.

Demisia episcopului Leményi și problema alegerii succesorului său l-au reclamat pe Cipariu la Blaj, din cari pricini nu peste mult părăsește delegațiunea română din Viena. Ajuns acasă, primește din partea lui A. Treboniu Laurian următoarele rânduri :

Viena $\frac{10}{22}$ Octobre 1849.

Reverendissime Doamne!

Mă doare foarte că n'am știut nimica de plecarea subită, prin care ne-ai lăsat. Acum am să te rog de două lucruri :

1. Să binevoești a da cărțile mele, ce se află în cortelul D-tale, pre seama junelui I. Susianu, ca să le ducă la părinții mei acasă, fiindcă altă dispozițiune nu mi se pare acum amăsurată circumstanțiilor ; în respectul acesta i-am dat și lui de știre.

2. Să-mi stai într'ajutor să mă desfac de tipografie. Seminarul și așa are lipsă de teasc și de litere, — aci sunt amândouă bune și eftine, — prețul cunoscut după computul dat. Obiectul acesta l-am însemnat numai ca să-ți aduci aminte a proposito, cu toate că sunt convins că D-ta și fără această însemnare erai să-l iai în considerațiune. Dară pentru liceul dela Cluj, te rog în specie să vă înțelegeți cu toții, și mai ales cu Domnul Episcop, ca să se pună profesori români neapărat, căci altmintre rămânem earăși în noroiu cu naționalitatea. După părerea mea, o reprezentațiune din partea consistorului, sau mai bine a Episcopului, e de neapărată necesitate.

Primiți prin mine salutările tuturor fraților!

Al. Dv. sincer venerator
A. Treb. Laurian.

În Noemvrie îi trimite lui Cipariu la Blaj această scrisoare :

Vienna $\frac{5 \text{ Dec.}}{23 \text{ Nov.}}$ 849.

Reverendissime Dne!

Ne-am despărțit fără de veste și în minutul din urmă n'am putut nici a ne lua ziua bună. Din serisoarea adresată către D. Maniu, vei vedea cum am venit până aici și ce am găsit aici. La plecarea mea dela D. Maniu, am lăsat la dânsul scrisoarea către D. Crainicu. Cred că i-o va fi trimis, dară nu știu ce s'au făcut la Blaj în urma ei. În tot modul deliberați curând și veniți încoace. Ce se face cu școalele din Blaj? S'au început reparatura?

Dacă va fi venit băiatul meu cu cărțile dela București, primește-le în casă la D-ta, după promis. Dacă nu va fi venit, lasă vorbă la plecarea D-tale ca cine va rămânea în casă să le primească.

De cumva ai mai întârzia cu plecarea, scrie-ne. Stați de Axentie și de Iancu să vină și ei încoace. Stați și de Barițiu ca să înceapă și el Gazeta*), dacă au început și Ungurii la Cluj.

Scrisorile le adresați toate la Ioan Urs, Mediciner

respectuos
Treboniu.

Copia scrisorii trimisă de A. Treboniu Laurian lui Maniu s'a găsit și ea între hârțiile păstrate dela T. Cipariu. Iată-o :

Vienna $\frac{20}{7}$ Decembre 1849.

Dupăce v-am scris epistola din 5 Obriș, m'a apucat o răceală așa de tare, încât am trebuit să o păzesc acasă o săptămână. Fratelui Bârnuțiu încă i s'a tot mai înrăutățit reumatismul, deci s'a văzut silit a pleca în 16/4 Obriș pe drumul de fer la Tasond în Slavonia, ca să încerce băile de abur de acolo. De atunci încă n'am primit știre dela dânsul, mă tem să nu-i fie mai rău. Păzească Dumnezeu! În 24/12 Nbre am primit scrisoarea Fratelui Munteanu din 15 și alui F. A. din 16 Obre. Ne-am mirat mult de intrigile bleste-

*) Gazeta Transilvaniei.

mașilor și de terorismul cel mare. A propos. Am făcut un memoriu valdă către Ministeriu, peste puține zile îl vom subșterne și apoi îl vom trimite și Dvoastră. Deputații dela Lugoj au fost primiți eri la Impăratul, cu care au vorbit românește.

Cum stau trebile politice în general pe aici, veți înțelege din gazete. Scrisoarea lui Palacky, tipărită în Ost-Deutsche-Post, Nr. 291, a făcut multă vorbă în zile de sărbători. Traduceți-o în românește și o tipăriți în gazeta lui Barișiu, despre care am înțeles că ese acum.

Dece nu se grăbesc deputații încoace? Am scris lui Iancu să vină și el cu colegii săi. Cum merge dieta săsească în stare de asediu? Nu e dreptate în lume! Ce fac cei 4 Popi? Sunt tot inchiși? Tinerii cari au fost în anii trecuți la teologie pot să vină și în anul acesta, ei vor căpăta stipendiul. Spuneți aceasta în specie lui Caian dela Vurper, căci pe ceilalți nu-i cunosc. Cei ce au isprăvit filosofia cu succes bun să-și trimită atestatele încoace, ca să le scoatem câte un stipendiu de 160—200 fl. c. m.; căci mai sunt vreo câteva de dat; — ba cei ce au mijloace să vie ei încoace, că în două trei săptămâni sunt scoase. Vorbiți în cauza aceasta mai întâi cu D. Cipariu și cu D. Episcop A. L. — La Blaj este un absolut filosof, Petru Popu, cu mare talent. Acela să-și trimită atestatele încoace negreșit. Maioreșcu *) ce mai face cu ochiul? Vă trimit din Vanderer Nr. 346;347. Pe anul viitor va veni numai această foate dela Viena, supt adresa lui Fl. Aaron. Stați de Episcopul A. L. să se pună cu autoritatea sa, să apere pe Români și cauza română, căci inimicii noștri sunt puternici și nu dorm! Lucrați cu gazeta neîncetat. Faceți pe Români să-și cunoască drepturile și pe străini să i-le respecteze. Dați-ne și nouă știri cât mai sigure despre starea lucrurilor.

Laurian.

După 1850 Al. Treboniu Laurian pleacă la Iași, fiind chemat de Domnul Gr. Ghica să organizeze școalele din Moldova. Pe lângă marea operă de reformare a învățământului în această țară, Laurian publică acum întreagă cronica lui G. Șincai. Cinci ani mai târziu trece la București, unde este numit efor al școalelor și profesor de literaturile clasice la Universitate. Probabil a mai corespondat cu Timotei Cipariu — cum rezultă din desbaterile filologice ale Academiei Române — dar scrisorile lui de mai târziu nu s'au mai păstrat.

*) Ioan Maioreșcu.

G Â N D Ș I F A P T Ă

„Et nos barbari...”

În țara noastră, la nivel ideologic, scapără, ca fulgere premergătoare de furtună, semnele unei grele bătălii. Va fi lupta între romanitatea noastră și așa zisul element autohton. Până acum o confuzie împăciuitoare a cuprins în același țesut cele două elemente, de-acum însă, printr'un proces dialectic, începe diferențierea lor.

Nu e vorba, în această luptă, de un fenomen specific humusului național românesc. În toată Europa, de când am intrat în criza ce vestește o altă eră pentru omenire, s'au produs fenomene similare sau analoage. Totuși, la noi lucrurile prezintă câteva trăsături care merită să fie relevate.

Dar să schițăm în câteva cuvinte liniile generale ale acestui fenomen, care ar putea fi botezat „fuga în trecut.” Și poate nu e atât o fugă de frica prezentului, cât o retragere strategică, pentru a putea înfrunta cu mai multă dăruzenie un viitor ce se anunță întunecos și greu de vădit. Când vrei să sari peste un șanț, te dai câțiva pași îndărăt, pentru a-ți lua avânt. În marile primejdii ale istoriei, un popor își mobilizează tot trecutul de glorie, pentru ca, simțind la cot străbunii luptători, să poată înfrânge greutățile momentului actual. Acestea sunt adevăratele clipe de unitate națională, prin care popoarele se angajează eroic în luptă, punând în cumpăna destinului existența lor.

Al treilea Reich, în timpul de incubație care l-a pregătit ascensiunea de acum, a exaltat ca niciodată virtuțile spiritului străgermanic, de care a trebuit să se convingă, în epoca sa de destrămare, însuși Imperiul roman. De Mussolini a pus în fruntea Fasciilor acera romană, pentru a le îmbărbăta să reconstruiască minunatul stat al imperatorilor. E greu să știm precis ce se petrece spiritual în vastele câmpii ale republicilor sovietice din răsăritul nostru, mi-aduc aminte însă de-a fi văzut luptând, în film, pe Alexandru Nevski împotriva Goșilor invadatori. Nu mai departe, vecinii noștri unguri, proslăvind tot mai mult mitul turanic, și-au călît nădejțile la flacăra străbună a războinicilor înaintași trecuți prin Verejke în aceste meleaguri.

Pretutindeni, prin urmare, un strigăt al prezentului către trecut, o invocare a umbrelor strămoșești alături de nepoți, pentru a le insufla și acestora curajul de a învinge sau muri.

Neîndoios, e de mare preț acest recul în timp, cu obiectivul însă totuși pe linia suitoare a viitorului. Dar meșteșugul e de a nu te retrage așa departe încât s'ajungi obosit în fața gropii de sărit, și să te ferești de a nu da, în retragere, peste alte gropi.

Noi Români, fără discuție, suntem, mai mult decât orice, nepoți ai coloniștilor romani, iar din urmașii marelui Imperiu, una din cele mai masive fracțiuni etnice. Am luat naștere, ca popor, în plină civilizație pe vatra Impărăției. Resturile getice de pe aici le-am asimilat aproape fără urmă. Pe atunci în jurul nostru mișunau barbarii. Impărăția romană se ruina, viermele desagregării răzbise până în măduva ei. Aceasta a fost fatal pentru soarta noastră în cele două mii de ani ce au urmat. Noi care, prin origine, prin limbă, prin momentul istoric în care am luat naștere, eram destinați să evoluăm, în sbor planat, pe linia culturii și progresului, a trebuit să recădem la nivelul barbarilor dimprejur. Copilul de familie, rămas fără părinți și ajuns în mediu trivial, nu se mai desvoltă, cât stă în acest mediu, în sensul ce l-a fost imprimat originar, și abia după limba lui subtilă îi mai ghicești originea înaltă, căci limba părinților nu se uită. Astfel noi Dacoromânii, printre urmașii imperiali ai Romei, Iteloromani, Galloromani, Hispanoromani, ca să amintesc numai de cei mai mari, — am ajuns să avem rolul de cenușotcă.

Dar în ciuda vitregiei timpului noi am crescut, păstrându-ne înalțată ființa. Așuia romană s'a înfipt așa de temeinic în stâncile Carpaților, în provincia Daciei, că apele milenilor n'au putut s'o spele. A fost destul să bată peste noi puțin vântul libertății, pentru ca sufletul nostru improspătat să înflorească în toată bogăția lui de altoi superb. Această fiică imperială a limbii romane, limba românească, cristal în care au înghețat concentrate atâtea experiențe de umanism și umanitate, ne-a dovedit de-odată că ne putem, fără nicio greutate, integra în rândul marilor creatori de cultură. Minunatul dans de ridicare a omului pe volutele culturii și progresului, pe noi ne furnică prin sânge, îl cunoaștem, e vechea noastră linie de viață regăsită. Nu este cugetare, fie cât de grea, care să nu-și afle expresie limpede, lapidară și frumoasă în românește. Cei care dintre Români ardeleni au făcut, pe timpuri, școala sub regimul austro-ungar, își amintesc de sigur cum la lecția de latină depășeau fără efort pe colegii lor de altă naționalitate. De aceea trebuia să li se îngreueze lecțiile, pentru a-și merita notele.

Aceeași este situația noastră pe plan cultural. Mulțumită limbii noastre cu nemăsurate putințe de limpede expresie, noi, acolo unde alții apucă de abia să simtă, lămurim în cugetări tăioase realitatea. Născută la o culme de nivel cultural, limba noastră are virtualități la care alții

se uită din vale. Și pe drept pot să spună: „Ușor vi-
vouă...“, cum ni se spunea în legătură cu limba latină.
Dar nici noi nu dorim decât să ne fie mărit efortul față
de alții, pe măsura virtuților noastre, în opera constructivă
a culturii. Și nu cerem altceva decât respectarea pentru
noi a condițiilor în care naște cultura, condiții pe care atât
de des au încercat, nu fără succes, să ni le sustragă
exploatorii străini de interesele acestui popor.

Iar acum să luăm pe altă latură ideea retragerii noastre
în trecut. Cea schițată mai sus e cea care se impune dela
sine. Să vedem însă ce le-ar plăcea Românilor sau cel
puțin unei părți din ei.

În ciuda văditelor noastre trăsături, care dau expresie
ființei noastre etnice irecuzabil romanice, totuși a prins la
noi teren considerabil un mit de ispititoare frumusețe, dar
cu temelii discutabile, mitul tragic. Aceasta în momentul
când popoarele dimprejurul nostru, în vederea grelelor
timpuri de luptă ce trebuia să urmeze, căutau să reînvie
virtuțile străbunilor lor, care, pe timpul când noi nu ne des-
integraserăm încă din civilizația comunitate romană, roiau în
jurul Imperiului. Noi știm că pe acele timpuri toți aceia
care se găseau înafara lumii greco-romane, erau numiți
barbari. Noi nu eram înafara acestei lumi, iar puținul
sânge barbar, rezultat din amestecul cu resturile getice din
Dacia, repede s'a topit în sângele dominant roman din
vinele veteranilor și oștenilor veniți aici cu legiunile și
coloniștii Imperiului. Totuși o seamă dintre noi s'au
pomenit strigând: „Et nos barbari... Și noi am fost barbari.
Sângele nostru barbar se revoltă împotriva realității romane.
Mitul tragic e mai presus de civilizația Romei.“ Tuturor
ni s' dragi virtuțile tragice, iar vitejia Dacilor e o neste-
mată în inimile noastre. Nici nu negăm că o parte din
aceste virtuți le-am moștenit și noi, dar, și acest „dar“ îl
subliniem anume, dar numai după ce minereul acestor vir-
tuți a fost topit și purificat în cuptoarele de înaltă tempe-
ratură spirituală a romanității. Și acum problema se pune
astfel: când este aurul mai de preț, atunci când este încă
risipit prin pietre și nisip, ori atunci când, transformat în
metal pur, scâlpește în focul luminii?

Imperiul roman a transformat și asimilat tot ce n'a
fost indigest în lumea barbară cucerită. Ce a transformat
și în ce, este însă operă romană. Tot respectul pentru
materia primă, dar pentru operă dragoste nețărnută. Iar
noi Români suntem parte integrantă din această operă
romană și ar fi păcatul nostru cel mai greu, dacă n'am ști
prețul acest lucru.

De aceea, nu fără nedumerire, asistăm la spectacolul
muncii trudnice a acelora care ne vor cu orice preț geto-
daci, iar nu romani, sau mai bine spus Români. Îi vedem în
suplicii tantalice cum încearcă să soarbă un sânge care îi

se refuză și cum ne explică, fără să-i fi simțit vreodată,
gustul lui. Și toate aceste explicații ni se fac în bună limbă
romanică, limba noastră *maiernă* (deci și primele mame
ale dacoromânilor trebuia să le cânte odraslelor în această
limbă!), pentru că alta nu avem. Ne întrebăm atunci, nu
cumva dela cucerirea Daciei elementul romanic a fost
dominant din toate punctele de vedere? Altfel ar trebui
să credem că s'a întâmplat minunea că o mână de oameni,
cetățeni ai Imperiului, au desnaționalizat complet neamul
Dacilor. De ce n'au reușit însă toți năvălitorii care au poposit
pe aici să-i mai desnaționalizeze pe acești Daci romanizați?
– Iar dacă admitem că minunea s'a petrecut numai odată,
atunci trebuie să ne închinăm în fața ei. Romanii ne-au
vindecat de barbarie și ne-au imprimat de-a-pururi sensul
ființei lor: tendința spre cultură și umanitate. Dacii au
pierit vitejește în fața vitejilor Romani. Dacii au pierit,
dar sângele roman a dat aicea roadă, iar azi suntem unul
din cele mai numeroase popoare romanice. Și oricât ne-am
strădui să fim altceva, nu vom reuși.

Dacă Germanii de azi se laudă cu virtuțile străger-
mane, dacă Ungurii se mândresc cu sângele turanic ce le
innobilează vinele, au dreptul s'o facă ca descendenți direcți.
Dar noi Români descindem direct din Romani și numai
colateral ne putem lăuda cu obscure origini neverificate
viabile prin proba de foc a spiritului roman. Iar a ne lega
prea mult de înaintașii noștri colaterali și îndirecți, e peri-
culos, pentru că la un moment dat ar trebui să ne căutăm
străbunii în maimuțele cățarate prin arborii pădurilor din
Java. De aceea e mai bine să rămânem ceea ce evident
suntem. Poporul nostru își mai amintește încă de Trăian
și de Ler, iar de numit el însuși nu s'a numit vreodată alt-
ceva decât român, adică romanus, nici n'a putut vreodată
să se înțeleagă la el acasă în altă limbă decât cea roma-
nică. Dacă-i vorba să ne mobilizăm străbunii, să-i invocăm
atunci pe cei reali, pe cei care au pus temeliiile civilizației
ale Daciei și ale lumii întregi. Înainte de ei n'am existat,
iar a chema spiritele străbune de dincolo de ei, înseamnă
a striga în pustiu.

S'a iscat o bătălie parțială între cei ce susțin tracismul
nostru. D-ai Blaga, pentru a cărui personalitate purtăm mult
respect și desinteresată dragoste, s'a angajat într'o polemică
cu d-ai Dan Botta, de care ne leagă vechi sentimente de
prietenie. E o discuție asupra priorității descoperirii per-
spectivei tragice, o discuție de mare subtilitate, implicând
multă materie primă mistică.

Dar marea bătălie spirituală a românismului se va da
atunci, când limpezimea spiritului romanic, de frumuseți
marmoreene, va trebui să cucerească încă odată răbuf-
nirile de nedomesticită frumusețe, străină sufletului romă-
nesc, ale unor greșeli atavice neispășite.

MIHAI BENIUC

Pentru un Institut de Studii literare

Într'o Duminică dela mijlocul lunii Februarie, sala
cea mai încăpătoare a Facultății de litere din noul local al
Universității clujene, vremelnic adăpostită la Sibiu, a fost
locul de inaugurare al unui *Cerc de Studii literare*. Ini-
țiativa era a d-ului profesor D. Popovici, titularul catedrei
de literatură română modernă dela această Universitate,
și Cercul s'a constituit pe lângă Seminarul catedrei, ca o
extensiune spontană a preocupărilor lui programatice,
impuse de lege.

La timpul său, ziarele au semnalat cu tristețe puținul
interes ce le-a trezit noua instituție în cercurile intelectuale
din localitate. Măhnirea lor viza mai puțin publicul mare,
care de altfel nu putea fi învinuit de indiferență, fiind
vorba de o manifestare ce nu-i fusese adusă la cunoștință,
cât mai cu seamă lumea universitară cu toate treptele ei
structurale.

Rostul rândurilor de față nu este să caute explicația
acestei atitudini rezervate, care de sigur se datorește unui

concurs de împerejurări nefavorabile. Universitatea noastră se afla încă, în vremea aceea, în primele săptămâni de funcționare în noul ei adăpost și o lungă serie de lipsuri, de ordin material mai cu seamă, așteptau să fie împlinite pentru ca să se poată vorbi de condiții de funcționare cât de cât mulțumitoare. Se produsese apoi, de curând, și în viața dinafara zidurilor cetății universitare o tulburare a apelor, și valurile răscolite nu fuseseră încă așezate.

Ceea ce am vrea să subliniem însă, este semnificația care ni se pare că se desprinde din această inițiativă, oricât de modeste ar fi fost întâiele ei forme de manifestare, și pe urmă perspectivele pe care i le întrevădem.

„Cercul de Studii literare”, cum s'a înțeles dela început, nu corespundea unei nevoi de ordin didactic, ci era o instituție menită să servească un scop pur științific, și anume promovarea cercetărilor de istorie literară și, în general, a tuturor studiilor teoretice pe care le condiționează arta literară. Și tocmai în acest rost desinteresat vedem noi semnificația deosebită a evenimentului. Universitatea clujeană era în refugiu și se trudea în fel și chip să-și creezeze un nou cadru de existență care, în mod evident, trebuia să se împărțesească din plin de lipsuri și privațiuni. Resimțeau aceste privațiuni corpul didactic și studențimea deopotrivă, și avea să se resimtă de prezența lor însăși mișcarea științifică pe care o inițiaseră la Cluj și o duseseră la o dezvoltare uluitoare, Universitatea Daciei Superioare. Cu toate acestea, Universitatea nu înțelegea să abdice dela înaltele îndatoriri științifice pe care singură și le impuseseră și găsea în forțele și tradiția ei elanul și rezerva morală pentru crearea de noi mijloace de promovare a acestei activități glorioase.

Este un fapt îndeobște cunoscut astăzi că frumoasa și impunătoarea operă științifică produsă de Universitatea clujeană se datorește, într'o mare măsură, bunei organizări a muncii științifice. Pentru a vorbi numai de Facultatea de Litere și Filosofie, în această ramură a Universității s'au creat dela început, adecă dela înființarea Universității românești a Daciei Superioare, condiții optime pentru dezvoltarea cercetărilor științifice în cel mai strâns înțeles al cuvântului. Cadrul pentru această muncă specifică l-au format acele numeroase Institute de cercetări, întemeiate mai toate dela început și fără îndemn venit dela Universitatea maghiară precedentă, care nu le avea. „Cercul de Studii literare” inițiat de d-l profesor D. Popovici se situa deci pe linia tradiției, era o continuare a acestei linii într'un domeniu de preocupări care fusese nesocotit înainte. Și meritul inițiativei ni se pare cu atât mai remarcabil, cum am spus, cu cât ea se producea într'un moment puțin încurajator, de reduse posibilități de validitate.

Dar, cu toată prelungirea împerejurărilor apăsătoare și nedrepte, noi vedem în acest Cerc numai un punct de plecare. El rămâne un început de proporții modeste, manifestat în cadre modeste, dar care trebuie să-și desăvârșească ființa în cadre extinse și definitive. Lucrul se poate împlini numai prin transformarea „Cercului” de astăzi într'un *Institut de Studii literare*, cu tot aparatul pe care-l comportă o asemenea instituție.

În anul 1925, când profesorul George Bogdan-Duică – predecesorul d-lui D. Popovici la catedra de literatura română modernă – își serba 60 de ani de viață, autorul acestor rânduri îi împărțea, împreună cu felicitările sale, urarea de a realiza cu acest prilej festiv și memorabil o operă de mare utilitate științifică și națională, care să-i perpetueze numele în veac, prin înființarea, în cadrul Universității clujene, a unui *Institut de Istorie literară*.

Institutul acesta trebuia să completeze în mod ideal și necesar seria de institute destinate disciplinelor celor mai apropiate de sufletul nostru național și, prin urmare, mai importante din punctul de vedere mai larg, național. Din această serie făcea parte în rândul întâi *Muzeul Limbei Române*, creat și condus dela început de d-l profesor Sextil Pușcariu și destinat promovării studiilor limbii naționale sub toate aspectele lor, iar a doua verigă o forma *Institutul de Istorie Națională* al d-lor profesori Al. Lapedatu și Ion Lupaș, a cărui menire e împede definită de titlul lui. Un *Institut de Istorie literară*, sau de „Studii literare”, ar fi trebuit să se înființeze în același timp, pentru că literatura națională deține un loc tot atât de important cât și filologia și istoria în complexul manifestărilor culturale ale unui neam. Dovada acestui fapt o găsim în însăși împerejurarea că în marile sinteze istorice manifestările literare sunt nelipsite din seria actelor care definesc și justifică existența unui popor, iar studiile de limbă sunt, pentru anumite perioade ale istoriei noastre mai cu seamă, indisolubil legate de studiile operelor literare.

În ce privește evoluția vieții românești din Transilvania, veacul XIX de exemplu se caracterizează și printr'o activitate literară dintre cele mai complexe și mai semnificative. Toate aspectele și semnificațiile acestei activități trebuiau să fie deci stăruitor și metodic studiate, în cadrul acestui Institut, după cum se petreceau lucrurile și în domeniul cercetărilor istorice și filologice.

Importanța cercetărilor de istorie literară mai reiese și din faptul că, în lipsa unui Institut propriu pentru acest domeniu, câtva timp Muzeul Limbei Române s'a simțit nevoit să-și asocieze și studiile de această natură. În *Dacoromania*, buletinul anual al Muzeului, s'au tipărit într'o vreme studii de istorie literară; însuși profesorul G. Bogdan-Duică a publicat în „Biblioteca Dacoromaniei” întâiul volum din o istorie a literaturii române moderne ce a rămas neterminată.

Cu toate aceste dovezi ale necesității sale, Institutul de Istorie literară a rămas și după 1925, când a existat un moment favorabil sub toate raporturile pentru înființarea lui, un deziderat nerealizat. Credem că acum a sosit momentul ca acest gol să fie împlinit. Motivele vechi persistă și astăzi și ele au fost invocate pe larg de d-l profesor Popovici cu prilejul inaugurării Cercului de Studii literare. Programul vast pe care d-l Popovici l-a schițat cu acel prilej, se poate atribui cu mai mulți sorți de izbândă unui Institut, care are un alt cadru de manifestare. Indiscutabil, în programul acesta locul principal trebuie să-l dețină istoricele manifestări literare din cuprinsul Transilvaniei. Institutul va trebui să aibă apoi o publicație periodică proprie, cu apariție lunară sau cel puțin anuală, în care să-și găsească locul cercetările serioase ce se vor elabora de membrii Institutului, pentru ca rezultatele dobandite să devină numaidecât bunuri comune ale studiilor literare românești în general, ca să nu mai vorbim și de interesul pe care l-ar putea prezenta ele și pentru alte literaturi, ale unor popoare mai mult sau mai puțin apropiate de noi. Dar e de prisos să mai stăruim, căci știm bine că nu de program de activitate ar duce lipsă acest Institut. Ceea ce a lipsit până acum a fost omul competent care să ia inițiativa. D-l profesor Popovici, prin lucrarea săvârșită la mijlocul lunii Februarie trecute, s'a dovedit acest om competent și de inițiativă. Din partea noastră îl rugăm și îl urăm să ducă această operă la desăvârșire, în sensul celor schițate mai sus, schiță care cuprinde, suntem convinși, și o bună parte din dorințele D-sale.

OLIMPIU BOITOC

C R O N I C I

Pentru cinste și dreptate literară

Nu am înțeles niciodată, cum ar putea fi ignorat un scriitor, — un om, adică, a cărui activitate se desfășoară sub ochii tuturor, prin ziare și reviste, ori și mai mult, se adună în volume la îndemâna oricui, un om care circulă și se expune cercetării pe toate fețele, până la acele cute ascunse ale sufletului scos în bătaia luminii și a vântului... Dacă, bineînțeles, această viață și activitate publică se desfășoară într-o lume civilizată. Presupun însă că oriunde un scriitor are o astfel de societate, fie cât de restrânsă. Dar semenii săi nu-l pot ignora, decât din motive cari presupun un nivel moral foarte scăzut.

O **elementară corectitudine** ne obligă, pe noii scriitorii, să nu trecem unii pe lângă alții mințind că nu ne observăm.

Cea mai vinovată atitudine practică în presa evreiască de tot felul și, din nenorocire, adoptată și de unele clici de zurbagii de-ai noștri — poate practică, în continuare, chiar azi, de bursa literară contaminată — a fost coaliția tăcerii. Impotriva unui autor, a unei cărți, sau unei reviste. Constatarea s'a făcut demult. Eu numai o repet.

Câte odată mi-am explicat aceste atitudini de ostilitate deghizată. Când ele se îndreptau împotriva unui scriitor ortodox, tradiționalist și de naționalism radical, cum e Nichifor Crainic, sau legat de sufletul Neamului, de trecutul și de virtuțile lui pe cari le vrea recunoscute, biruitoare și stăpâne, sub semnul lui Dumnezeu, cum e Victor Papilian, coalițiile tăcerii erau un fel de mobilizare a elementelor primejdite. Repet însă: nu le-am înțeles. Fiindcă un adversar se combate, dacă socotești drept și necesar. Și dacă ai cu ce, de bună seamă.

Când însă asemenea atitudini au fost adoptate față de scriitorii a căror activitate nu putea fi o amenințare pentru niciun impușcă 'n cruci — raționamentele cad în gol.

Iată bunăoară pe d-l Petru Comarnescu, acest boer al spiritului... Aupra domniei-sale a influențat adânc concepția de viață din America, unde a făcut studii și unde a petrecut atâția ani, frecventând întreaga lume nouă — dela student la profesor și dela lucrător la vedetă. Pentru domnia-sa „aristocratismul intelectual înseamnă înțelegere largă, generozitate, cuprindere completă a unei situații...”¹⁾

1) Petru Comarnescu: Chipurile și priveliștile Americii, — pag. 176.

Și totuși, eu am credea că d-l Petru Comarnescu este unul din boicotați. De aceleași oficine. Ba a fost atacat — acum câțiva ani — într'un mod infam, fără ca cineva să reacționeze cum trebuie. Am în suflet exemple de tragedie pentru dovedirea lașității epocii noastre și lumii ei. Dar nu pot lărgi, acum, discuția. O parte din acele oficine sunt azi, în sfârșit, la pământ. Unele vor încerca să se pună din nou pe picioarele muiate — schimbându-și părul. Ce ne facem, însă, cu năravul?...

Sunt câțiva scriitori, unii mai tineri, unii mai în vârstă, a căror valorificare justă a fost împiedecată de presa pizmașe. După cum există alții cari au fost lansați din leagăn... Imi amintesc un oarecare Robot, care abia începuse să robotească prin ograda literelor, și fusese ridicat pe scut.

Să nu se încerce demonstrații contrare, cu exemple cari nu dovedesc nimic. Eu știu că s'a aruncat și praf în ochii naivilor, adoptându-se, de formă, câte o personalitate cu filoane naționaliste, dar inofensivă, din dosul căreia s'a manevrat mai cu îndrăsneală.

S'a lucrat cu sistem; de către oameni iscusiți.

Cunosc o serie de scriitori nedreptățiți. Și mă întreb, dacă nu ar fi datoria de conștiință a presei de azi, să-i scoată la lumină, comentându-i amănunțit și recunoscându-le meritele ignorate până acum din calcul vinovat.

Eu nu sunt autorizat la aceasta. Mă simt numai dator să contribuie cu ceva. Și am început rândurile de față, mai mult pentru a oferi un pretext, altora. Semnalez un scriitor pe care eu îl socotesc nedreptățit: Petru Comarnescu. Și adaug câteva cuvinte. Puține.

Că d-sa este un intelectual de rasă și un om de vastă cultură, se poate vedea din orice pagină scrisă. Imi amintesc de rândurile în cari a fixat valoarea artistică a statuiei Regelui Carol I, lucrată de Mestrovici și așezată în fața Palatului Regal. Începuse cafeneaua, atotștiutoare, să critice și să dea verdicte de condamnare. Cu argumente care mai de care mai fără de replică... „Mă 'nțelegi?... Ascultă-mă pe mine!...”

Paginile scrise cu acea ocazie de d-l Comarnescu în „Revista Fundațiilor Regale” au fost o magistrală punere la punct, îndeplinită de un adânc cunoscător al artelor plastice.

În America d-l Comarnescu a trăit, a observat și a înregistrat. Nu suprafața lucrurilor și aspectul stărilor de acolo, ci toate adâncurile lor. Atâtea câte sunt. Și ele există împotriva convingerilor noastre făcute din informații „după ureche”.

În America „tinerii de azi se îndreaptă pretutindeni către spiritualitate, dincolo de orice înțelegere utilitaristă”. (Pag. 190.) Între noi și americani sunt, fără îndoială, deosebiri capitale. De fond. „Europeanul de azi a ajuns să înmormânteze viața și veselia; Americanul înviază și înveșește până și moartea.” (Pag. 228) Și deosebiri de temperament și de structură: „Noi Americanii întrebăm pentru a îmbunătăți realitatea. Dumneavoastră (Europenii) conversați pentru a vă înșepa reciproc și a vă arăta strălucirea spiritului.” (Pag. 331.)

Citatele de mai sus sunt luate din aceeași carte: „Chipurile și privilegiile Americii”. Volumul, apărut anul trecut, este „o înfățișare completă a vieții orașelor și regiunilor americane dela Atlantic la Pacific (cartea I) și a tipurilor reprezentative ale societății americane (cartea II), îmbinând astfel peisagiul și omul, construcțiile și societatea, într-o expunere unitară . . . urmărind evoluția Americii până în prezent, informând și interpretând problemele și realizările, în cadrul experienței și viziunilor mele”, — cum zice autorul în lămurirea introductivă.

După subiect, cartea nu îmbie și nu făgăduiește. Ai bănuț că e o carte de informație, pe care n'o citești decât pentru informație. Dar începând-o, vezi îndată cât de departe de adevăr te găseai, gândind astfel.

D. Comarnescu are, ceea ce aș numi farmec — înțelegând prin aceasta inteligență, talent și o uimitoare bogăție de cunoștințe, în toate domeniile. E ceea ce-l caracterizează și ca scriitor și ca om. Căci deși nu scrie romane, sau poezii, d-l Comarnescu este un scriitor de excepțional talent. Ce argument mai convingător aș putea aduce, decât

însăși cartea de care vorbesc și din care a făcut, împotriva subiectului, o operă de artă?

Pentru a ilustra poezia cu care a sfințit paginile volumului, voi aminti câteva titluri rezumative: *Washington sau Coloanele Inteligenții; California, țara făgăduinții și a desamăgirii; Los Angeles, feeria americană; Hollywood, colonia iluziilor; San Francisco, orașul gentileții*, — și voi reproduce descrierea lacului Winnebago: „Barca tăia apa vânturată la suprafață de zefirul serii, ca un delfin, unduindu-se după valuri. Albastrul apei pălea din ce în ce, devenind argintiu până când, în cele din urmă, nu mai avea nicio culoare. Apa murea odată cu ziua, în timp ce cerul se însângera apocaliptic, schimbând cele mai violente tonuri alături de cele mai majestuoase. Mă simțiam neputincios și diafan, transmitând prin mine sunetele unei simfonii celeste, o dramă a eterului și o schimbare la față a lumii întregi. În astfel de seri poți crede orice și nu vrei să crezi nimic, pentru că însăși credința și imaginația par trufașe: prezența sublinului te covârșește și te vrăjește. Numai la înapoiere, când barca își făcea loc printre întunec și stele, m'am gândit că cerul lăsase să se vadă vreo fășie din hlamida lui Dumnezeu, sau sufletele florilor din grădinile raiului.” (Pag. 151.)

Descrierile se impletesc cu informații de tot felul, cu observații, cu reflexii și cugetări, ori cu amintiri — și cartea se înfățișează, întreagă, asemenea unui pom uriaș, verde, încărcat de roade și flori în același timp.

Această carte a d-lui Comarnescu, despre America, ar putea fi calificată, parodiind pe autorul ei: Chipurile și privilegiile Americii, sau . . . *Coloanele Inteligenții*.

Ca traducător, i se cuvine d-lui Comarnescu un capitol special. Fiindcă d-sa nu este numai cel mai bun traducător român, ceea ce n'ar fi prea greu, ci pur și simplu un mare traducător — ceea ce înseamnă un mare scriitor . . .

Colegii de breaslă au cuvântul!

GHERGHINESCU VANIA

Plugarul condeier Ion Frumosu

Din regiunea Carașului a țâșnit spre lumină prințul poezilor țărani: Ion Frumosu.

Povestea vieții lui „plesnește 'n mugurii cruzi” ai celor 20 de ani.

Cosânzenele, feciorii de împărat și smei din cărțile de școală i-au deschis porțile vrăjite din împărăția visurilor.

Printre rânduri de cărți, Ion Frumosu întrezărea tineretea fără bătrânețe și vieța cea fără de moarte.

De atunci trupul flăcăului a frământat lutul străbun în arșiță de soare și ascuțit de ger, dar sufletul lui a rămas în lumea cărților.

La plug, la coasă sau răzimat în coada sapei, Ion Frumosu auzea chemări din altă lume, înfloriri de cântec.

Verdele crud al codrului îi surâdea aproape. Frunzele se 'nfiorau în adieri de vânt.

Ciocârlile înălțau ode spre trepte de azur.

În jur, era numai înfiorare, cântec.

Și a început să cânte și feciorul răzimat în coada sapei.

În Mai 1939, publică primele versuri în „Fruncea” din Timișoara.

E ușor să publici când ai o îndrumare, un prieten, mijloace bănești, cărți, reviste.

Ion Frumosu nu are decât talent. Atât.

La aceste lipsuri se adaugă privirea chiorășă a celor din sat, munca istovitoare de plugar, care e atât de sgârbită în ore libere, vremurile tulburi în care trăim.

Iată ce-mi scrie plugarul-condeier — pentru a înțelegi o expresie ce-i aparține, — despre începuturile sale publicistice:

„De când am început să scriu, — Mai 1939 — orizontul lumii întregi a fost mereu turbure. Evenimente diverse cu efecte resimțindu-se puternic până aici jos, au fost piedici ivindu-se continuu în calea dezvoltării modestei mele activități.

Tulburări, neliniște, nesiguranță, concentrări, rechiziții și, vârf la toate, an extrem de rău, au fost lucruri care m'au ținut mereu cumva cu harfa învelită, cu condeiul tremurând în mâini.

Dar acum m'am obișnuit . . .

Și încă ceva: pentru mine până în prezent scrisul a fost și ceva costisitor.

Toate publicațiile care mi-au solicitat colaborarea au pretins-o cu riscurile-mi proprii. Mi se cerea aproape de toate, și abonamentul (și mi se cerea încă). Am spesat într'un an 960 Lei, cu poșta, plicurile, hârtia, fără a socoti abonamentele și timpul liber pe care mi-l lasă, puțin, plugăria.

Prea mult pentru mine. Am jertfit sufletește destul și mai jertfesc; dar mijloacele de care dispun — materiale — nu-mi permit și jertfe bănești. Și decât „Voința Banatului” odată câteva coale, nimeni nu mi-a oferit măcar hârtia! Iar când ceream, nu ajutor material, ci un sfat, o inițiere, o lămurire, tăcerea sistematică îmi era rezervată oriunde.

Pe viitor vreau a găsi colaborări noi. Evident, un scriitor nu poate fi lefegiu. Dar redacțiile să-mi ofere baremi hârtia

Eu am început să scriu entuziasmat de frumusețile naturii în mijlocul căreia trăiesc. Scriu de dragul câmpiilor și codrilor mei. Sunt condeierul umil al vieții — simplă și frumoasă — de sat.

Am aproape terminat un roman al vieții satului bănațean: „Oameni de pământ”, și volumașul de schițe: „Vedenii din umbra satului”...

Și-acum, deși poate nu e nevoie, vă înșir câteva date biografice:

Sunt născut în comuna Ciuchiciu, județul Caraș, la 16 Ianuarie 1920.

Am șapte clase primare. Trăiesc tot acolo ca plugar. Sunt însurat dela 16 ani, după obiceiul bănațean, și am un copil de 2 anișori.

Când mi-am petrecut anii pe băncile școlii, aveam un dascăl minunat, om mare, cărui îi voiu închina în 1946 primele realizări (de voiu mai exista).

Oltean din părțile Craiovei, român fanatic. La toate elementele dominate de fanaticism am descoperit părți slabe, însă dascălul meu avea în el, armonios combinate, fanaticismul și seriozitatea. Din primii ani, de când eram în clasa treia, îmi servea cărți pe măsura în care îmi înțelegea năzuințele de crez. Mi-a încredințat tot atunci și biblioteca școlii numărând vreo 400 volume. Aici am întâlnit pe J. J. Rousseau, pe Herbert Spencer etc., dar nu voiam să fac cunoștință cu pedagogia.

Alta era literatura pe care o preferam și din care n'am găsit decât ceva din Nietzsche și o traducere indiană (Dasarattas). Mai erau și opere de-a lui Odobescu, Coșbuc etc.

Patru ani am fost bibliotecar al școlii. În patru ani — pe atunci nu mă luau prea mult la muncă părinții, fiind slăbuț — am citit 234 volume din biblioteca școlii, plus 110 volume pe care mi le-a căutat „dom' vâstor”.

Intre timp, dascălul meu Gheorghe Resteanu cade victimă baccilului Koch: scuipe mereu, tușește sec, slăbește din zi în zi. Avea plămânii ferfeniți...”

Câtă naivitate presară aceste rânduri, câtă dragoste de lumină!

Un plugar cu ochii pierduți pe hotar de hârtie, vrea să se înalțe pe aripi de gând, să evadeze din lumea lui, dar banul — rădăcina răului — îl ține înclăștat în humă. Poveste tristă.

Să ascultăm acum povestea lui în cântec:

POVESTEA MEA

Povestea mea, plesnește 'n muguri cruzi:
Surăde 'n merii plini de darul primăverii.
Răsare 'n basm de licăriri pe câmpii uzi,
Se mlădie pe spicul greu — prinusul verii...

Povestea mea, se stoarce lin din struguri,
Roșește 'n rodul toamnelor de ramuri.
Frământă plumbul norilor din neguri,
Și 'nfloare melancolic, rece 'n geamuri...

Povestea mea, trosnește năbușit pe-ogoaie,
Iși reazim'istovirea 'n coada sapei.
Primitu-și-a botezu 'n râuri de sudoare,
Și o duce 'n trudă până 'n preajma groapei...

Povestea mea, e a vieții de plugar:
Crâmpeiu de cântec frământat în lut.
Lacrimă, zâmbet, dureri de țărinar
Incrustate 'n coama orizontului.. hain și mut...

Poetul e un „dar al primăverii, al toamnelor, al spicului ce se mlădie, greu, în miezul verii, al naturii întregi. Vieța lui? „crâmpei de cântec frământat în lut, muncă și istovire, lacrimă și zâmbet”.

El ia parte la durerile neamului. În „Rugăciune rumâniască”, sufletul lui ingenunche în fața Atotputernicului, implorându-i mila pentru suferințele Neamului.

Citez:

Și-mi glăsui umil, Doamne, rugă de valah, când seara sfarmă
[bruși de soare 'n piscuri ardeleni,
Când dimineața iese din dumbrăvi curată, curată ca o
[lacrimă de iobag prelingând pe gene,
Umiliința veacurilor hărăzite mie, și cărora le-am răbdat
[tare vitregia toată.

Doamne, fie-ți milă de toate suferințele Neamului meu, de
[toate năzuințele de moți trosnind pe roată.

Și-mi glăsui umil, Doamne, rugă; când luna, nimb de jar,
[spoeste 'n codrii fagi bătrâni,
Când bacii 'n toată țara Bârsei își culcă dorul de muntean
[la pâlăiri de pară leneșă, în stâni,
Când umbrele de tribun, de haiduc, de voivod cu numele
[săpat în lespele de mânăstire,
Cutreeră 'ncruntate munții. Doamne, pentru jertfa lor,
[Ardealului dă-i sfânta-ți ocrotire.

Și-mi glăsui umil, Doamne, rugă; când moții sfarmă brușii
[de tămăie 'n codru ardelean,
Gătîndu-și drumeții de ciubărar, lungi, lungi de să nu-i
[zărească vârf de munte apusean.
Doamne, Neamului ăstuia, pribegind după o straiță de mălai
[pentru cămin,
Din slava bunătății tale imploră-i mila Ta, Amin...

Iar toamna, când codrul despletit de frunze pare străin,
ciudad, plugarul-condeier exclamă:

De ce nu pot, o Doamne,
Din vârful de condei
S'alin toți codrii mei
Nedreptățiți de toamnă!?

Iarna, fetei dela țară nu i-au mai rămas nici nopțile
din poartă în tovărășia lunii. Privirea ei mângâie caierul
din furcă cu gândul la zări albastre:

VERSURI PENTRU O ȚĂRÂNCUȚĂ

Copilă, tu nu vezi, ceru-i plumburiu cât ține zarea?
Nu vezi, fluturii pustiului grăbesc să țeasă haină albă morții?
Nu te doare privind ulmii goi din preajma porții,
Și plopii, — uriași de promoroacă străjuind depărtarea?...

Copilă, prea ți-ai dat miezul ochilor cu zări albastre;
Prea ai îndrăgit serile din poartă, privind cum urcă
Luna. Acum, nu ți-a mai rămas decât să te repezi la furcă,
Lacomă 'ncercând să mângâi c'o privire ciucureii 'n glastre.

Copila mea, afară-i joc de fluturi reci... e iarnă.
Și'n sobă's trosnete de vreasc. Privește înapoi pe geam,
Crede, poverile de nea — alt trosnet mut — despici' un ram;
Acum e vremea ei, și fulgi i-e drag tot ei, încet, să cearnă...

Ion Frumosu nu mai este un poet plugar, un poet intermediar între clasa din care face parte și clasa cultă.

El este poet în toată puterea cuvântului.

El nu cere, nu se răsvrătește cu ceilalți plugari condeieri izvorâți din lumea satelor bănățene. (Paul Târbațiu.)

El se revarsă. Versul lui este un uriaș salt al brazdei românești spre lumină. O spiritualizare a ei.

E o nouă energie înrouată pe care ne-o trimite satul românesc.

Pentru un țaran de 21 ani, cu 7 clase primare, pierdut într'un sat bănățean, versurile lui spun mult, foarte mult.

Să-i deschidem larg porțile înțelegerii noastre, noului ortac de visuri.

GABRIEL ȚEPELEA

Concursul literar al ziarului „România Nouă”

Ziarul „România Nouă” a publicat și anul acesta — în tragică împrejurări de refugiu — concursul său literar obișnuit. Comisia compusă din domnii V. Papilian, președintele Asociației scriitorilor români din Ardeal, L. Blaga, membru al Academiei Române, D. Popovici, titularul catedrei de literatură de la Universitatea din Sibiu, prof. I. Breazu, secretarul propagandist al „Astrei” și din partea redacției prof. N. Buta, primredactor și O. Boitoș, redactorul paginii literare, a acordat la *nuvele* premiul I (zece mii Lei) pentru nuvela *Pui de șoim* de Ioan Râmbu, premiul II pentru nuvela *Drum spre țară* de Gabriel Țepelea și premiul III pentru nuvela *Clopoșelul de argint* de Pascu Ludeanu, menționându-se *nuvelele semnate de Bogdana Rateș, Ionel Neamtzu, Constantin Zăceanu și Aurora Ileana Olteanu*. La poezii s'au distribuit premiul I pentru poeziile *Scrisoare de dincolo, Cântec din Ardeal și Cântec de leagăn* de I. V. Spiridon, premiul II pentru poezia *Transilvanie, gură de rai* de George Popa și premiul III pentru poezia *Psalm* de Bogdana Rateș. Au mai fost menționate poeziile: *Țara lui Verde Împărat, Mustrare și Destin ardelean*.

Un concurs literar este totdeauna bine-venit pentru stimularea energiilor creatoare și, în cazul când comisia intrunește criteriile de obiectivitate, seriozitate și în deosebi incontestabilă competență, și pentru *selectarea și încurajarea* valorilor literare în evoluție. Concursul de față mai are însă o altă semnificație *idealistă*. Cum foarte just a remarcat d-l O. Boitoș, în *Epilog la concurs (R. N. an. VIII. Nr. 36)*, evenimentele tragice, prin care a trecut poporul și intelectualitatea ardeleană în urma desmembrării Ardealului din Septembrie 1940, au trezit ecouri adânc dureroase și mai ales impresionant de *sincere* în sufletul scriitorilor, și nu numai ardeleni, dar și din alte ținuturi românești. Această tensiune de puternică trăire a destinului ardelean și de solidarizare românească pentru suferințele celor jertfiți este ca o cunună de noblețe spirituală care, trecând peste veleități și ambiții literare și profesionale și peste stângăciile de exprimare, inerente unor opere care numai tind spre realizare artistică, împodobește prezentul concurs, trezind justificate nădejdi pentru ziua de mâine.

Temelor propuse astfel într'un anumit sens li s'au dat răspunsuri în general satisfăcătoare. Reținem mai ales dintre poezii *Scrisoare de dincolo* de I. V. Spiridon, care, prin metafore concentrate și pline de-o dureroasă energie, se pricepe atât de bine a ne sugera o atitudine de revoltă ținută și demnă.

Versuri ca:

Pe-aici s'a întors iar îndărăpt Istoria

La nebunia lui Iancu și la roata lui Horia

sau :

Au murit duminicile odată cu horile,

Numai oțel ni-s privirile, numai fiere sărbătorile

și sfârșitul :

Și-om rămâne-aici, lângă Pietros și lângă Ineu,

Unde ne-au lăsat Traian și Dumnezeu.

În munte vântul când se cațără pe brânci,

Vântu-i vânt și stâncile-s tot stânci

cu toate că păstrează unele reminiscențe din poezia lui A. Cotruș și M. Beniuc, sunt revelatorii și promițătoare.

Temperamental opus, în schimb d-l George Popa este un poet format. Tonalitatea poeziei *Transilvanie, gură de rai* este mult mai blândă. Peste poezie plutește o rezignare creștinească și-o nuanță de duioșie; ea ne amintește, lipsită însă de nota de răzvrățire, unele poezii ale lui Octavian Goga, cu vocabularul lor ieratic. Tot creștinească este și nădejdea în schimbare :

Azi fruntea-i grea de basme și simțim

Cum intră cuie'n trup de heruvim!

Nu plângem însă, căci un glas ne spune :

Voi sunteți o lumină care nu apune!

În celelalte poezii premiate întâlnim interpretări ingenioase, abilități de ritm și rimă și imagini, uneori scăpărătoare, mesianice, ca aceea shakespeariană din poezia lui I. O. Suceveanu :

Țara lui Verde Împărat, țară din munți,

Deschide-te sub gândul truditelor noastre frunți.

Iată a pornit Neamul cu morții lui în rând,

S'au aprins vârfurile brazilor și se mișcă pădurile

[cântând !

Mai puțin norocos pare a fi fost concursul în ce privește proza. Cel puțin judecând după premiul I: *Pui de șoim*, căci celelalte *nuvele* sunt încă în curs de apariție. Adevărat că d-l O. Boitoș în *Epilog* motivează premiul prin „*viziune epică, intuiție a unor vremuri apuse și un spirit de construcție necesar genului literar în care se încadrează*”, totuși stăruința cu care reliefează un caracter secundar din punct de vedere al realizării epice, anume că nuvela „*are drept punct de plecare pământul Ardealului, iar desvoltarea ei se petrece în Moldova tradițiilor eroice... fericit simbol al unei impletiri de energii etnice pe deasupra fruntariilor vremelnice...*” ne lasă impresia, coroborată prin lectura așa zisei *nuvele*, că juriul literar s'a lăsat de data aceasta influențat de motive sentimentale.

În orice caz lectura ei este destul de dificilă. Chiar admițând o oareșcare *viziune epică și o intuiție istorică*, — am adăuga chiar o *serioasă cultură istorică, orientată spre*

un anumit scop — precum și un oareșcare constructivism, lipsa de compoziție și unitate, ca și stilul uneori ciudat și greoiu, stânjenesc mult efectul estetic.

Acțiunea, care începe la 1438 cu răscoala dela Bobâlna și se termină după 30 de ani cu lupta dela Baia, este evident concepută mult prea vast pentru tema unei nuvele. Oartă, *puil de șoim*, fiul răzvrătitului gornic dela Prislop, este copil la început, are un rol cu totul șters și apare abia la sfârșit, pentru a mări în duelul cu Vaik. Intre timp însă firul acțiunii se deapănă prin alte personaje și prin episoade istorice de atmosferă, fără nicio urmă de analiză și adâncire psihologică sau motivare estetică. Cadrul vast ar fi fost potrivit mai curând pentru un roman. În formă de nuvelă, acțiunea nu ne captivează, nici nu ne stârnește interesul epic. Motivare de asemeni nu există. Faptele sunt săvârșite de personaje secundare și nu de Oartă, conceput ca erou principal. Două treimi cel puțin din text cuprinde expuneri istorice, fie prin evocări și descrieri, fie prin gura preotului sau povestite direct de autor.

La aceste stângăcii de compoziție se adaugă și unele defecte de stil, care rezultă dintr'un abuz de provincialisme (nadă, prelucă, iurtă, cioante, holoangeri etc.), dintr'o topică forțat inversată, dintr'o întrebuintare greșită a timpurilor și din frazele greoi construite. Poate aceste artificii în intenția autorului au căutat să suplinaască lipsurile de compoziție printr'o potențare a atmosferei arhaizant-patetice a temei. După părerea noastră însă ele nu și-au atins scopul.

Nu mai în măsura în care renunțăm la condițiile de realizare ale unei nuvele istorice — gen literar dificil și astăzi aproape inexistent — bucată, privită în fragmentele ei componente, dovedește merite de evocare istorică și de conturare justă a mediului și timpului. Autorul a creat doar un poem lirico-epic, având ca modele vagi probabil *Cântarea României* a lui Alecu Russo sau *Răzmerița* lui Dela-

vrancea, dovedind totuși o cunoaștere și intuiție istorică mai precisă decât aceștia. În rezumat deci o *creație romantică*.

Romantismul în sine nu ar fi numai decât un defect. După părerea noastră el nici nu este un curent literar propriu-zis, pe care îl poți hotărâni și limita cronologiceste în diferitele literaturi. Ne pare din contră că el este o manifestare temperamentală — mai mult dinamică și tinerească — care apare ca o reacție în diferite epoci literare, în momente de criză socială, după ce o literatură de bicioare critică a secăt, curățit și asanat terenul mlăștinos și insalubru și se simte lipsa unei noi ideologii, conforme cu aspirațiile spiritului public. Pe de altă parte romantismul poate apărea și ca o stavilă, când operele literare ale vremii acuză o tendință prea pronunțată de alunecare către un alexandrinism postclasic și manierat, în divorț cu realitatea socială și preocupările de actualitate.

Literatura noastră în evoluția ei a cunoscut asemenea faze de luptă pentru o nouă ideologie și noi forme de exprimare. Lăsând la o parte *străromantismul* epocii lui Heliade, de factură franceză și sortit să creeze o literatură din neant, amintim *romantismul dela Dacia literară* și mai ales *romantismul dela Sămănătorul*, care urmează după criticismul „Junimii”.

Tendințe similare se manifestă și astăzi ca o redresare contra unui estetism exagerat și a unei interpretări prea esoterice a fenomenelor culturale și literare. Ele se conjugă foarte bine cu innoirile și chiar îndrăznelile de stil și limbaj, până când ultimele respectă claritatea și proprietatea spiritului latin al limbii și culturii noastre. Se poate ca noi perspective să se deschidă pentru un stil național, pornind dela aceste criterii de renovare în concepție și expresie. Ne place să credem că, deși modeste începuturi, lucrările premiate de „România Nouă” promit mult în această direcție.

P. DRĂGHICI

INSEMNAȚI ȘI RECENZII

Vieța artistică a Sibiului românesc

Cei veniți din altă parte apar în ochii localnicilor ca un element tulburător ori de câte ori nu isbutesc să se adapteze rapid împrejurărilor locului unde s'au stabilit. De cele mai multe ori din asemenea sentimente izvorăște regionalismul, ca o încercare de apărare a particularităților locale amenințate de reformismul elementelor venite de aiurea. În străduința pe care aceștia o pun în preconizarea introducerii unor obiceiuri aduse de pe meleagurile părăsite, sau în comparația pe care o întrebuintează în judecarea unor împrejurări locale, băștinașii surprind cu predilecție un supărător aer de superioritate care întârzie stabilirea sintezei menite a împiedeca dintru început crearea unor animozități întemeiate pe considerentul vechimii și al tradiției.

Ne-am întrebat uneori, dacă nu cumva și atitudinea noastră, a celor veniți aici din Cluj, ar reprezenta un asemenea caz. Pentru că, incontestabil, nostalgia cu care ne gândim la orașul părăsit nu e susținută numai de un sentiment desinteresat al drepturilor naționale, isvorind și din durerea de a fi pierdut o situație superioară celei de astăzi. Într'un articol trecut, publicat în această revistă, am amintit

contribuția însemnată a elementului românesc la ridicarea social-culturală a orașului Cluj, după ce sub vechea stăpânire maghiară centrele românismului fuseseră în altă parte. În mai puțin de un deceniu Clujul isbutise să depășească, datorită numai râvnei românești, așezări cu o viață culturală mult mai veche. Astfel stând lucrurile, nu e deci de mirare dacă pentru Clujeni Sibiul n'a însemnat numai un loc de refugiu dar uneori chiar și unul de exil.

Totuși noi am venit aici, cu toții, ca într'o veche cetate a noastră, cu dragoste și respect față de ce a produs în trecut românismul în acest oraș, care fusese negreșit cel mai important centru al vieții românești din Ardeal, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Metropola a vieții bisericești ortodoxe prezidată cu neîntrecut prestigiu de marele Șaguna, Sibiul a fost și sediul Așezării, precum și al atâtor înfăptuiri românești cari au precedat Unirea, încât nu trebuie să ne mire faptul că, la început, Consiliul Dirigent al Transilvaniei unite cu Regatul Român ezita să se mute la Cluj, preferând să rezideze în acest oraș, care în ultimele două decenii deveni apoi, pentru timpul verii, stațiunea climaterică potrivită vilegiaturii, iar în restul anului, localitatea preferată de pensionari pentru liniștea sa și pentru cadrul reconfortant al așezării sale pitorești. De sigur

evenimentele din toamna anului trecut au schimbat mult rosturile acestui oraș, care, iată, deveni acum prin forța împrejurărilor, ca în vechiul Ducat transilvănean, centrul cultural al provinciei, deastădată românești.

Astăzi Sibiu are o Universitate, care în ciuda tuturor neajunsurilor unui refugiu neprevăzut, a isbutit să funcționeze încă din acest an, în mod aproape normal. Ce poate însemna aceasta din punctul nostru de vedere, credem că nu este necesar să mai accentuăm. Problema se poate pune însă și invers, și anume în sensul că ce ar fi de făcut pentru ca Sibiu — vechiul nostru Sibiu — să poată intra pe făgașul misiunii sale noi. În orice caz anumite lipsuri se pot cu ușurință remarca, fără ca aceasta să însemne lezarea vre-unor sentimente. Vorbim firește din perspectiva unei experiențe pe care evenimentele ne-au zădărnicit-o, după ce o realizasem. Universitatea nu poate face singură din Sibiu un centru cultural. Mai mult chiar, funcționarea integrală a Universității, ca organism creator de cultură, este neconținut stânenită de absența unor importante instituții culturale, a căror colaborare o necesită. Astfel trebuie să remarcăm aici lipsa unei vieți artistice românești asemănătoare celei dela Cluj, în stare a oferi ambianța necesară oamenilor de cultură, iar tineretului universitar un mediu prielnic formării lui spirituale. De sigur, există și aici o anumită viață artistică, care, chiar dacă nu este realizată de Români, poate fi de folos și tineretului nostru universitar. Se cuvine să remarcăm în privința aceasta strădaniile compatrioților noștri Sași pentru înjgheburile unei vieți muzicale indeajuns de intense, care izbutesc să se ridice și la un nivel remarcabil într-un câmp de susținută de forțe distinse din altă parte. Dar aceasta nu poate fi totul, nici măcar în lăturea muzicală a vieții artistice. Ea trebuie să fie neapărat completată de alte ramuri tot atât de importante.

Astfel se afirmă tot mai mult necesitatea în acest oraș a unor spectacole mai dese de teatru și operă românească. Teatrul Național dela Cluj împreună cu scena muzicală a Ardealului se găsesc astăzi la Timișoara, unde au fost primite cu toată căldura de publicul bănățean, găsind un adăpost potrivit din punctul de vedere al condițiilor tehnice. Totuși, după părerea noastră, Sibiu nu poate fi abandonat în raza de acțiune a teatrului nostru, problema aceasta așteptând, într-un fel sau altul, o deslegare. Cunoaștem argumentele prin care se încearcă ignorarea problemei, spunându-se că un oraș universitar nu trebuie să însemneze cu necesitate și un centru vast de cultură. Se citează în direcția aceasta exemplul Universităților din orașele mici ale Germaniei, uitându-se că în Germania teatrul nu constituie privilegiul exclusiv al orașelor mari, după cum însăși deosebirea orașelor mari de cele mici se face acolo după alte criterii ca la noi. Ori care sunt însă argumentele, rămâne în afară de orice discuție faptul că o necesitate odată resimțită nu se poate combate cu ajutorul unor considerente improvizate. Să fim înțeleși: noi nu pledăm pentru aducerea la Sibiu a Teatrului Național și a Operei Române dela Cluj, care au găsit la Timișoara o găzduire atât de călduroasă, ci insistăm numai asupra nevoii participării orașului nostru adoptiv la viața teatrală a țării. Aceasta s'ar putea realiza, după credința noastră, fie prin delegarea unor echipe mai restrânse însărcinate a susține aici un repertoriu limitat, fie prin organizarea unor turnee ale trupei dela Timișoara, care ar petrece aici mai multe săptămâni în cursul stagiunii.

Amândouă soluțiile ar fi de natură să umple un gol pe care-l resimțim astăzi cu toții în chip dureros și pe care mai ales tineretul întins spre carte ar dori, din toată căldura sufletului său, să-l depășească.

V. Iancu

3/15 Mai

Acum nouăzeci și trei de ani, zecile de mii de Români din Ardeal, reprezentând milioanele de frați din această țară, crescute din spiritul și din pământul ei, au denunțat lumii un sistem politic nedrept și anacronic și au afirmat principiul dreptății istorice, care izvorăște din libertate națională și din frățietate. Iar dreptatea istorică era de partea lor.

Iluminat, Simion Bărnuțiu a rostit în catedrala Blajului catehismul politic al poporului român. Cei aleși l-au auzit atunci, iar milioanele l-au cunoscut din ecoul lui ce străbătea munții și zărilor. Și generația de atunci era pătrunsă până la unu de adevărurile cuprinse în acest catehism, dar ar fi trebuit să fie și generațiile următoare, toate, pentru că adevărurile acelea sunt veșnice.

Zicea Bărnuțiu:

„Care națiune de pe pământ nu s'ar ridica dela mic până la mare când își vede numărâte zilele vieții? Libertatea oricărui popor e bunul lui cel mai înalt și naționalitatea e libertatea lui cea din urmă: ce preț mai are viața lui, după ce a pierdut tot care-l face demn să mai fie pe pământ?”

Și mai departe:

„Să nu ne ducem la masa libertății ungurești, căci bucatele ei toate sunt inveninate; să nu ne vindem țara și limba, căci pierzându-se odată, nu se mai poate câștiga; uniți-vă cu poporul toți, preoți, nobili, cetățeni, ostași, învățați, și vă consultați cu un cuget asupra mijloacelor reinvierii naționale, pentru că toți sunteți fii ai aceleiași mame și cauza este comună; țineți cu poporul toți, ca să nu răătăciți, pentru că poporul nu se abate dela natură, nici nu-l trag străinii așa de ușor în partea lor, cum îi trag pe unii din celelalte clase, care urlă împreună cu lupii și sfășie pe popor dimpreună cu aceștia; nu vă abateți dela cauza națională de frica luptei: cugetați că alte popoare s'au luptat cente de ani pentru libertate”...

A urmat apoi jurământul, jurământul celor patruzeci de mii care a cutremurat țăriile pământului și s'a înălțat până la cer:

„... Ca Român voi susține totdeauna națiunea română pe calea dreaptă și legiuită și o voi apăra cu toate puterile în contra oricărui atac și asuprire. Nu voi lucra niciodată în contra drepturilor și a intereselor națiunii române și voi ține și voi apăra legea și limba noastră română, precum și libertatea, egalitatea și frățietatea. Pe aceste principii voi respecta toate națiunile ardelenene, poftind egală respectare dela ele. Nu voi încerca să asupresc pe nimeni, dar nici nu voi suferi să ne asuprească nimeni...”

În anii de după Unirea cea mare ne-am obișnuit să ascultăm aceste cuvinte de foc, an de an, pe Câmpul Libertății, rostite de clericii Blajului. Apoi aceste glasuri au amuțit. Și nimeni nu s'a gândit să tipărească din nou catehismul politic al lui Bărnuțiu, în zeci de mii de exemplare, ca să ajungă din nou la cunoștința milioanele de frați. Pentru ca generația de acum să nu fie mai prejos de cea de acum nouăzeci și trei de ani.

Glasul poezilor

Niciodată n'a fost presa noastră cotidiană sau săptămânală atât de plină de glasul poezilor ca azi. Revistele sunt prea strâmte, deși destul de numeroase, pentru a putea cuprinde indemnurile lor și răspunsurile lor. Inima lor svâcnește la fiecare semn al drumului dureros pe care-l călcăm și de fiecare dată sbuciumul acestor inime se rostește răspicat, fără șovăire.

Din întâmplare am deschis numărul din 19 Mai al ziarului „Dacia” din Timișoara, și am găsit acolo, printre altele, răspunsul lui Teodor Murășanu la întrebarea *Al cui e Ardealul?*

Al cui e Ardealul?!...

... Întreabă pădurile, șesul și dealul,
Întreabă câmpia, cântările, florile,
Întreabă amurgul, tăcerea și zorile,
Întreabă Carpații cu vârfuri de brad
Ori roata dela Bălgărad!...

Întreabă Abrudul,
Blajul, Aiudul,
Cenușa din vatră
Și munții de piatră.

Întreabă lumina, aerul, soarele,
Furtunile, doinele, fecioarele...
Întreabă văzduhul, ploile, norii,
Copiii din leagăn, moșnegii, feciorii!...

Întreabă pe mama, pe tata, pe moșu
Ori pe Palaghia Roșu!

... Întreabă pădurea, câmpia și dealul
Al cui e Ardealul!...

O. Boitoș

Un savant român la Berlin

Din toamna anului trecut, s'a înființat la Berlin un *Institut Român*, condus de reputatul nostru savant Sextil Pușcariu. Menirea acestui Institut este de a spori și adânci vechile noastre legături culturale cu Germania. După propriile mărturisiri ale d-lui S. Pușcariu, în decurs de numai câteva luni s'a realizat mult în această privință. Ca urmare, lumea științifică din țara vecină începe să se intereseze activ de problemele culturale românești, și nu numai de ele, urmărind cu atenție susținută conferințele organizate în cadrele Institutului și schimbându-și pe incetul păreri despre noi, întemeiate până acum — în bună parte — pe date voit falsificate de noianul vrăjmaș al răuvoitorilor. În acest sens, grăitor ni se pare un fapt petrecut recent. D-l Pușcariu, cum multă lume știe, este membru onorar al Universității din Berlin. În această calitate, a început de curând, la Facultatea de Litere, un ciclu de lecții de filologie romanică, lecții în cuprinsul cărora exemplificarea cu elemente desprinse din limba românească deține un loc de frunte. La conferința de inaugurare au participat: W. Hoppe, rectorul Universității din Berlin, corpul profesoral al Facultății de Litere, Mentzel, reprezentantul Ministerului Educației precum și un numeros public. În fața tuturor acestora, d-l Pușcariu, a vorbit despre *Elementul romanic în spațiul dunărean*, dovedind importanța cardinală pe care romanistul trebuie s'o atribue studiului limbii române, enumerând argumentele științifice care impun pentru Transil-

vania numirea de „vatră a românismului” de pretutindeni, și în cele din urmă punând în lumină netemeinicia afirmațiilor acelora ce, împotriva realităților etnice, istorice și lingvistice, consideră Carpații ca hotar despărțitor al neamului românesc. Nici munții, nici fluviile n'au reușit să ne separe; doar orânduelile vremelnice ale oamenilor mai vitrege decât elementele naturii, au lăsat înafara vechilor hotare frați buni.

Judecând după cuvintele lui Grapow, decanul Facultății de Litere, argumentele invocate de d-l Pușcariu au avut darul de a convinge chiar și pe cei mai sceptici. Aplauzele publicului sunt și ele o mărturie. Și mă gândesc: ce s'ar întâmpla dacă, înainte de a precupeți dreptatea, anumiți oameni ar fi nevoiți să împărtășească entuziasmul colectiv stărnit de unul sau altul din conferențiarul nostru!

I. V.

Cuvinte pentru poezi

D-l Ștefan Baci semnează în pagina culturală a *Tribunei* dela Brașov (24 Aprilie 1941) un patetic apel adresat poezilor tineri ai Ardealului, cerându-le să privească mai ales la icoana Patriei și la rânile ei mari, făurind cu sângele epopeea unei alte Români Mari. Considerând cele scrise de Ștefan Baci drept un ecou al preocupărilor noastre de fiecare clipă, ne facem o plăcere din a le reproduce întocmai.

„Pentru voi, prietenii mei, poeți tineri ai Ardealului, scriu rândurile acestea. Pentru voi, frații mei, risipiți în cele patru vânturi de-o urgie cumplită, însemn gândurile de mai la vale. Voi ați venit în părțile noastre, izgoniți de pe plaiurile pe cari atât amar de ani ați visat și ați cântat. Și niciodată nu veți putea închide rana pe care colțul de țară a crestat-o în sufletul și în carnea voastră. Așa este bine, pentru că așa le șade bine unor luptători cum sunteți voi, sau cum ar trebui să fiți cu toții.

Cântaserăți despre flori, găze, iubite, lacuri și răsărituri de lună. Aleanurile turnate în vers sunau atât de frumos și nu rareori ceteam cu glas tare suavele voastre litanii risipite prin reviste și cărțuții, poeți din Cluj, Oradea și Satu-Mare. Dar voi trebuie să știți că pretutindeni pe lume florile, gazele, iubitele, lacurile și răsăriturile de lună sunt aceleași. Oare cât preț de timp ați cântat și voi cu păsările de pe ram?

Intr'o zi, însă, furtuna a intrat în rândurile voastre ca un iureș nebun și v'a smuls lirele din mâini, a imprăștiat în țărână albele voastre caiete. Iar voi ați porrit-o cu valul care se retrăgea, gârbovi și triști, ținând între degete, în locul unui condei, bățul noduros și amar al pribegiei. Prietenii mei, poeți tineri ai tuturor meleagurilor din Ardealul acesta etern, voi aveți de azi incolo un rol care este ceva mai mult decât atâta: o misiune. Moștenitori ai unui tezaur din care s'a inspirat George Coșbuc, Iosif și Goga, voi trebuie să mergeți iarăși pe sfintele lor urme. Lăsați la o parte, cel puțin pentru o vreme oarecare, rânile voastre mărunte și priviți la icoana Patriei, care sângeră din rânile ei mari. Cu sângele ei va trebui să vă scrieți poemele, cu sângele Patriei va trebui să făuriți o epopee a unei alte Români Mari. Istoria ne spune că niciodată în decursul ei barzii n'au fost absenți dela aceste profaceri — iată de ce voi trebuie să fiți „mustul care fierbe”.

Vă urmăresc și vă cunosc. Dărzele voastre cântări, bărbăteștile voastre acorduri au prins glas, încetul cu in-

cetul. Dela București la Arad, delă Brașov la Timișoara, apoi în Sibiu, Blaj, Sighișoara, Beiuș și Turda, impetuoasele voastre acorduri trec printre oameni și prind să li se întipărească în gânduri. Tot începutul acesta va trebui să devină un curent, un torent năvalnic și viu, care să smulgă și să înfioare, să sguđuie și să răscoale tot ceea ce va întâlni în calea sa. Pădurile să cânte în iambii voștri, livezile să șoptească în trohei, dealurile și munții să clocotească în marșuri, pietrele, norii și aerul să unduie în fiecare silabă ce va ieși de sub condeiul vostru. Aceasta s'o înfăptuiți, frații mei, aceasta s'o înfăptuiți.

Pentru că adevăr grăiesc vouă, poeți tineri: Ardealul care vine, în noi este! Amin".

L.

Note pe marginea „audiției colorate”

„A fost odată un copil genial”, poate cel mai precoce copil pe care l-a dat omenirea în poezie. Copilul acesta, la 15 ani scria poeme puternice; la 16 ani împliniți scrie faimoasa „Bateau ivre”, iar la 17 ani rupe complet cu trecutul. Era un furios creator de imagini, cu viziuni precise și strălucitoare. „Poetul trebuie să fie un vizionar” zice el, și „poetul devine vizionar în urma unei lungi, imense și calculate desordini a oricărui simț” care să-i permită să prindă invizibilul. Viziunea va deveni astfel o halucinație pentru că și cuvintele, adunate după afinități noi, vor avea o valoare de incantație.

Dar, din întâmplare, a scris și un sonet „Vocalele” în care fiecare vocală-i evocă o culoare. Sonet vestit, faimos, celebru, — indiferent dacă a fost sau nu înțeles. Nu poți scăpa de aceste epitete când e vorba de acest sonet, precum nu poți scăpa nici de titlul sonetului când e vorba de Rimbaud, precum nu poți scăpa nici de numele poetului când e vorba de „Les Voyelles”. Anatole France, Pellissier, Bédier, Hazard, Braunschvig, Rivière, Galletti, Lefèvre, — dar unde nu dai peste „Rimbaud: Voyelles”? De sigur, nici „Correspondențele” lui Baudelaire, nici „Corbul” lui Poe n'au făcut atâta șgomot.

Se invocă originalitatea „audiției colorate”; dar „erudiții”, în Rabelais, au găsit: „... nous y veismes... des mots d'azur, des mots de sable, des mots d'orez...” Apoi în Voltaire au găsit „analogie secrète entre la lumière et le son”. Gustave Kahn te trimite la Cros, alții la Novalis, la Schlegel, la Tieck; alții o iau delă Biblie și ajung la Théophile Gautier. Unii, mai aproape de adevăr — și de Rimbaud — îți amintesc de Gozlan care inventează culorile sentimentelor, sau de Glatigny: „j'accouple des mots jaunes, bleus ou roses, où je crois trouver de jolis effets”; sau de Huysmans pentru care fiecare liqueur corespunde unui sunet de instrument; sau de Plis care atribuie consoanelor o valoare afectivă:

„L'M aime à murmurer; l'N à nier s'obstine.
l'N est propre à narguer; l'M est souvent mutine”;

iar vestitul critic danez, George Brandès, susține a fi scris și el așa ceva zece ani înaintea lui Rimbaud. Așa că originalitatea se clatină, sau rămâne un exemplu de a duce la extrem teoria corespondențelor baudelairiene.

Dar de fapt celebritatea s'a stabilit pentru că n'a fost prea înțeles. Ei bine, pe chestia asta criticii au construit explicații și ipoteze dintre cele mai extravagante, ajungând, printre altele, să se entuziasmeze pentru o diferență de o

literă între textele a două ediții, care li se părea că revelează noutăți extraordinare. Atâtea exhibiții inutile și acrobații imaginative de ridicolă pedanterie au adus zeci de discuții asupra subtilităților de cea mai perfectă inutilitate.

Asupra valorii s'au pronunțat trei atitudini mai de seamă. Anatole France le numea „versuri amuzante și curioase, [care] n'au nici un sens, dar cu cât mă gândesc mai mult la ele cu atâtea mă conving că nici nu e nevoie să aibă un înțeles...” Fr. Copée îl tratează drept „fumiste réussis”. Brunetiére denunță „glumele în gustul sonetului vocalelor”, și la fel B. Croce, Beauquier, Pellissier, Paul Fort, toți o tratează drept „fantezie” „extravagantă” „mistificare” „stupiditate”, — epitete date sonetului căruia Verlaine îi găsea totuși o „frumusețe intensă”.

Alții caută să-i dea cele mai variate (ca să nu le zicem altfel) explicații metafizice. Paul Claudel admiră faptul că, din punct de vedere grafic, fiecare vocală e „portretul” gurii care o pronunță...

În fine, interpretările „sinestezice” ale „audiției colorate” sau ale „viziunii colorate” par a fi cele mai puțin absurde, fiindcă-l situează într'un mediu istoric: dacă Rimbaud n'a inventat nimic, dar a realizat un sonet „sinestezic”, de importanță în... psihologie și medicină! În tot cazul de o valoare intuitivă inferioară celei a sonetului lui Julien Vocance, pe care, — fiind extrem de interesant și foarte puțin cunoscut — îl transcriu:

A, pharaon satrape
Page chargé de bague et de tiarses,
Calme et sage vieillard chargé de palmes.
E, féminin, délicat, névrosé,
Hebreu reveur du désert,
Pédéraste.
J, viveur raffiné
Initié des orgies de Bysance,
Enfant prodigue, fils ingrat.
O, bon, colosse, obèse et jovial
O populo, tout rond, tout gros, tout fort
O Boubourouche.
U, corps usé,
Déjà mordu de douleurs fulgurantes,
U, lugubre essayant de son front les sueurs...

Ceea ce putem concluda, e că nu-ți poți construi estetica pe-o ipoteză atât de fragilă ca „audiția colorată”; iar în caz că acestor cuvinte le corespunde o realitate psihologică, ea rămâne accidentală și individuală. Nicăiri, imaginile colorate nu sunt determinate de literele pe care pretind să le ilustreze. „Dar, scrie undeva Kahn, nu e vina lui Rimbaud dacă spirite greoaie, supărător de logice, au transformat „vocalele” într'o metodă mai degrabă distractivă”.

R. Etiemble, specialist în Rimbaud, scria, relativ la acest sonet, într'o concluzie: „Reputațiile se clădesc pe ironizări, — lege de sociologie literară. Mania „izvoarelor”, prestigiul unei explicații strălucite, apetitul de mister, de scandal, de irațional, în special al gazetărilor, au asigurat unui text nu fără calități dar fără originalitate, pe care primul vers (care ar fi stupid într'adevăr, dacă autorul l-ar fi luat în serios și care nu e decât pueril de arogant) nu ar trebui nici să-l glorifice, dar nici să-l sortească unei uri de moarte...”

Ovidiu Drimba

Revista revistelor

Universul Literar (Anul L, Nr 18, 26 Aprilie 1941), este închinat aniversării a 23 de ani dela moartea lui Coșbuc, care, în actualele împrejurări, ca poet reprezentativ al rasei, cum îl numește Nichifor Crainic, este un simbol al românismului în luptă, pe viață și pe moarte, cu balaurii tuturor vrăjmașilor. Scriitorii adunați în jurul „Universului Literar”, pe lângă actul de pios omagiu adus unuia dintre cei mai mari cântăreți ai pământului și ai duhului românesc, prin ancorarea lui Coșbuc în actualitate, ne arată și funcția înaltă și ziditoare pe care o îndeplinește scrisul senin și viguros al feciorului de popă din Hordoul Năsăudului. Din cuprinsul revistei subliniem articolele domnilor: Matei Alexandrescu „Coșbuc în actualitate”, Vasile Netea „Debutul ardelenesc al lui George Coșbuc”, G. C. Nicolescu „Gorge Coșbuc” și C. Fântăneru „Coșbuc elogiât de Goga”.

Pan. — Sub direcția d-lor George Acsinteanu și Remus Țincoca, hotărâți să creeze „gând și slovă în lumină românească”, această revistă, cu nume de zeu, a început cu indemnul tutelar al d-lui Ion Barbu, din al cărui „Cuvânt către poeți” desprindem următoarele constatări pline de semnificație: „În tinerețe am aruncat discuției cuvântul de *lirism absolut*. Mulți l-au întâmpinat cu potrivnicie. Astăzi pare sigur că dreptatea a stat de partea acelora, nu a mea. Poezia e încă valoare relativă. E vâlul de aparențe și încântare, fâlăfăitor deasupra lucrurilor, cum se definea din vechi.

„Să alegi între grațios și Grație, între încântare și Mântuire, iată chinul întrebării. Suflet mai degrabă religios decât artistic, am vrut în versificările mele să dau echivalentul unor stări absolute ale intelectului și viziunii starea de geometrie și, deasupra ei, extasa. Melodioasele plângeri ale poezilor nu le-am prea înțeles. Și azi cred că locul întâiu în Cetate e al Preotului, celelalte urmând ale Invățatului și Luptătorului. Dar, fără îndoială, al patrulea loc îndată după aceștia se cuvine Poetului.

„Lumea ar pierde o podoabă de preț dacă tribul acestor ciudate și încântătoare făpturi s'ar stârpi. Ce jale a cuprins Vechimea când năierii din vremea lui Julian Apostatul povestiră despre acel glas de coabe auzit, sfâșiind mările: „Pan, marele Pan a murit”!

Curțile Dorului (Anul I, Nr. 2—4, Februarie—Aprilie 1941). — Revista de literatură a studenților în filosofie și litere dela Universitatea din Cluj-Sibiu, apărută sub îndrumarea profesorului și filosofului Lucian Blaga, deși nu s'a bucurat de atenția cuvenită a prapitelor note de reviste și ziare, luată uneori chiar în deridere și pe nedrept, cu numărul de față se prezintă mai unitară, mai vertebrată și oarecum mai sigură de pașii ei. Dincolo de orice observație sau scepticism prematur, trebuie recunoscut că acești tineri ai „Curților Dorului” au cultul scrisului și evlavlia cărților. Și asta nu e puțin lucru, dacă ne gândim la cleștele vremilor în care trăim.

Actualul caiet se deschide cu eseu d-lui Ion Maloș-Răpeanu: *Fondul Dacic*, scris cu mult elan și cuprinzând reale intuiții despre temelii ale românismului de totdeauna. Pe aceeași treaptă de seriozitate se situează și notațiile critice de fine nuanțe și temeinică informație, d-l Ovidiu Drimba, din articolul *Criticii și numele consacrate*. Nu mai puțin interesante, dovedind talent și muncă cinstită, sunt

considerațiile d-lui Eugeniu Todoran despre *Geniile romanțate*. Lucian Blaga semnează un fragment *Experiență și Superstiție*, din lucrarea: *Despre gândirea magică*, în curs de apariție.

Subliniem cu toată căldura viguroasă schiță *Duminecă*, a d-lui D. Sârbu, în care ne place să vedem pe urmașul regretatului Pavel Dan în proza ardeleană.

Poezia este prezentă prin d-nii: George Popa, Ion Oana, I. V. Spiridon, Radu Stanca, Romeo Dăscălescu, Gr. P. Poruțiu, Emil Zegreanu și Lucian Emandi.

Dintre cronici, subliniem „La moartea lui Bergson”, a d-lui Radu Stoichița, care dă dovadă de multă pătrundere și analiză.

Insemnările sunt susținute cu nerv de d-nii: Cornel Regman, Valentin Lazăr și Ovidiu Drimba.

Așa cum se prezintă, revista *Curțile Dorului* face cinste tinerilor studioși de pe băncile Universității Daciei Superioare.

Transilvania (Anul 72, Nr. 1 și 2, Martie—Aprilie 1941). — Revista lunară de cultură a „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român” (Astra) apare cu pagini sporite și simțitor invigorată față de ceea ce era înainte de dureroasele strămutări de hotare din 1940. Sub girul unui select comitet de direcție, alcătuit din d-nii: C. Daicovici, Silviu Dragomir, Șt. Manciulea, Ion Mușlea, Sabin Opreanu, Dr. Ionel Pop, Dr. P. Râmneanșu și redactată de d-l Ion Breazu, *Transilvania* s'a transformat într'o adevărată enciclopedie a problemelor ardelenesti, desbătute sub toate aspectele și pe toate planurile de activitate.

Intenția noastră nu este să înfățișăm, cronologic și rezumativ, învățătura întremătoare de suflete ce se desprinde din studiile, cronicile și însemnările acestei temeinice tribune de gând și faptă românească, ci doar să însemnăm cu roșu rolul pe care îl joacă în lupta pentru apărarea drepturilor noastre imprescriptibile și pentru redresarea voinței naționale în vederea reîntregirii hotarelor sfârticate. Acesta este punctul central al revistei *Transilvania*, una din citadelele idealului de unitate panromânească. Și, credeți-mă, atâta nu-i puțin!

Vremea (An. XIII, Nr. 601, 18 Mai 1941). — Săptămânalul acesta, condus cu pricepere și pasiune de d-l Vladimir Donescu, în urma dureroaselor strămutări de granițe din 1940, manifestă o atențiune emoționantă față de rosturile istorice, culturale, economice și sociale ale Transilvaniei, considerată azi, ca totdeauna în veac, drept vatra veșniciei românești. Sub diferite forme, fără a pierde cel mai mic prilej comemorativ sau de altă natură, *Vremea* se preocupă stăruitor de complexul problemelor ardelenesc. Gestul scriitorilor dela „Vremea” este emoționant și edificator totodată.

E adevărat că prezența Ardealului în paginile acestui hebdomad se face simțită și prin condee ardelenesc, ca acel harnic și înimos al lui Vasile Netea, cel documentat și judicios al lui Olimpiu Boitoș, cel fin, nuanțat și analitic al d-lui Al. Ceușianu, care în numărul de față ne desfată cu nvela *Cunea*.

Oricum ar fi însă, ne facem o plăcută datorie din a sublinia că în ofensiva panromânească de a recureri ceea ce am pierdut, *Vremea* e pe linia celor mai avansate posturi de observație.

Grigore Popa

Redacționale

— Începând cu acest număr, Păr. *D. Stăniloae*, gânditorul de bogate resurse creștine și românești, împreună cu d-l *Mihai Beniuc*, poetul de expresie majoră a vrierilor românești, au intrat în prima linie a străduințelor noastre de a face din această revistă crainicul isbânzilor de mâine, care se rezumă, pregnant și cutremurător, în icoana Patriei reintregite.

Le mulțumim pentru această frățească mână de ajutor, convinși fiind că nobila lor trudă ne va duce la împlinirea năzuințelor noastre.

— Primit uneori la redacție poezii sau articole care au fost tipărite mai întâi în alte periodice. Rugăm pe scriitorii care au plăcerea să ne onoreze cu colaborarea lor, să nu ne mai trimită astfel de manuscrise, deoarece revista noastră nu poate publica decât material inedit.

— De asemenea rugăm pe colaboratorii noștri să lase comitetului de redacție toată libertatea de grupare a materialului în cuprinsul fiecărui număr, și să aibă încredere că această lucrare se face numai după norme și considerațiuni capabile să sporească bunul nume al revistei.

Bibliografie

- Ion Agârbiceanu**, *Jandarmul*. Roman. Editura „Dacia”, București.
Gh. Tulbure, *Cartea minunilor*. Colecția „Cartea Copilului”. Culegerea—Georgescu Delafras, București.
Ion Țicu, *Păgânii*. Icoane vechi bănățene. Oravița, Tip. Kaden.
Pericle Martinescu, *Sunt frate cu un fir de iarbă*. Poeme. Colecția „Meșterul Manole”. București, 1941.

Reviste

- Dacia**. București. Apare de două ori pe lună. Comitetul de direcție: Octavian C. Tăslăuanu, Dan Botta, Emil Giurgluca.
- Contrapunct**. Timișoara. Apare lunar. Redactor responsabil Liviu Linția.
- Vremea**. București. Săptămânal. Direcția: Vladimir Donescu.
- Transilvania**. Sibiu. Revistă lunară. Redactor: Ion Breazu.
- Curier Ieșan**. Revistă lunară. Sub conducerea d-lor C. Nic. Bratu și N. St. Beldie.
- Tinerețea**. București. Director: N. P. Sterescu.
- Indrumătorul Nostru**. București. Revistă lunară. Director-proprietar: Dr. V. Șelcaru.
- Pagini Literare**. Turda. Odată pe lună. Redactor: Teodor Murășanu.
- Revista Teologică**. Sibiu. Apare lunar. Redactor: Prof. Dr. Grigorie T. Marcu.
- Cuget Moldovenesc**. Iași. Foale lunară. Director: Petre Stati.
- Timpul Transilvaniei**. Arad. Director: Ionel Filipaș, prim-redactor: Dr. Ion I. Pogana.
- Fântâna Darurilor**. București. Directori: I. G. Savin și T. Chiricuță.
- Biserica și Școala**. Arad. Apare Duminica. Redactor: Ilarion V. Felea.
- Gândirea**. București. Apare odată pe lună. Director: Nichifor Crainic.
- Cele Trei Crișuri**. Anale culturale. Sediul provizoriu: București. Director-fondator: George Bacaloglu.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

ANUL I, Nr. 3.

IUNIE 1941.

SUMARUL

Mihai Beniuc: Lui Octavian Goga (versuri)	Pag. 81
Victor Iancu: Nicolae Iorga și Ardealul	" 82
Petre Bucșa: Tulnic de molid: Slove pe răbojul meu. — Țara mea (versuri)	" 88
Ionel Neamtzu: Despărțire (schiță)	" 90
Mihai Nanu: Amăgiri. — Așteptare (versuri)	" 92
Victor Papilian: Poveste de toamnă, III, (nuvelă)	" 93
Dimitrie Danciu: Elegie (versuri)	" 98
Romeo Dăscălescu: Symposion (versuri)	" 99
Alexandru Ceușianu: Mistica Destinului	" 100

TEXTE ȘI SCRISORI

Ștefan Manciulea: Câteva scrisori ale lui A. Treboniu Laurian către T. Cipariu	Pag. 103
---	----------

GÂND ȘI FAPTĂ

Mihai Beniuc: „Et nos barbari...”	Pag. 108
Olimpiu Boitoș: Pentru un Institut de studii literare	" 109

CRONICI

Gherghinescu Vania: Pentru cinste și dreptate literară	Pag. 111
Gabriel Țepelea: Plugarul condeier Ion Frumosu	" 112
P. Drăghici: Concursul literar al ziarului „România Nouă”	" 114

INSEMĂRI ȘI RECENZII

Viața artistică a Sibiului românesc (V. Iancu); 3/15 Mai; Glasul poezilor (O. Boitoș); Un savant român la Berlin (I. V.); „Cuvinte pentru poeți” (L.); Note pe marginea „audiției colorate” (Ovidiu Drimba); Revista revistelor (Grigore Popa); Redacționale.

EXEMPLARUL LEI 30.—